

ÇERKEZKÖY
TİCARET VE SANAYİ ODASI

SIRBİSTAN

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan

Dış İlişkiler ve Proje Yöneticisi

Veysel Dönmez

2022

İÇİNDEKİLER	SAYFA NO:
İçindekiler.....	2-3
Tablolar.....	3
1. GENEL BİLGİLER.....	4
1.1. Coğrafi Konum.....	4
1.2. Siyasi ve İdari Yapı.....	5
1.3. Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	6
1.4. Doğal Kaynaklar.....	6
2. GENEL EKONOMİK DURUM.....	6
2.1. Ekonomik Yapı.....	6
2.2. Tarım ve Hayvancılık.....	8
2.3. İnşaat.....	8
2.4. Bilgi ve İletişim teknolojileri/Telekomünikasyon.....	9
2.5. Mühendislik.....	9
2.6. Sağlık.....	10
2.7. Madencilik.....	10
2.8. Enerji.....	11
3. DIŞ TİCARET.....	11
3.1. Sırbistan Dış Ticareti Genel Durum	11
3.2. Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler.....	12
3.3. Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler.....	13
3.4. Sırbistan da Başlıca Ülkeler İtibarı İle İhracat	14
3.5. Sırbistan Başlıca Ülkeler İtibarı İle İthalat	15
3.6. Sırbistan Dış Ticaret Politikası.....	16
3.7. İthalat Rejimi.....	16
3.8. İhracat Rejimi.....	17
4. TARİFELER-DİĞER VERGİLER VE UYGULAMALAR.....	17
4.1. Gümrük Tarifeleri.....	17
4.2. İç Tarifeler.....	18
4.3. Vergi Çeşitleri.....	19
4.3.1 Kurumlar Vergisi.....	19
4.3.2 Vergi Kesintisi	19
4.3.3 Kişisel Gelir Vergisi	19
4.3.4 Katma Değer Vergisi	20
4.3.5 Transfer Vergisi	20
4.3.6 Damga Vergisi	21
4.3.7 Emlak Vergisi	21
4.3.8 Veraset Vergisi	21
4.4. Vergi Beyannamesi ve Ödemeler.....	21
4.5. Muhasebe Kayıtları.....	21
4.6. Ürün Standartları İle İlgili Uygulamalar	21
4.7. Test Etme, Muayene ve Belgelendirme	22-23
4.8. Ambalaj	24
4.9. Teknik Engeller	24
5. EKONOMİK-TİCARİ İLİŞKİLER VE PAZARIN ÖZELLİKLERİ.....	25
5.1. Fikri,Sınai Mülkiyet Hakları.....	25
5.2. Dağıtım Kanalları.....	25-26
5.3. Tüketici Tercihleri.....	26
5.4. Satış Teknikleri ve Şahsı Etkileyen Faktörler.....	27
5.5. Kamu İhaleleri.....	27
6. TÜRKİYE İLE TİCARET.....	27
6.1. Türkiye –Sırbistan Dış Ticaret Göstergeleri.....	27

6.2. Türkiye-Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler.....	28
6.3. Türkiye-Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler.....	29
7. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞERLERİ.....	30
7.1 İş Kültürü.....	30
7.2 Para Kullanımı.....	30
7.3 Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması.....	31
7.4 Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri.....	31
7.5 Yerel Saat.....	31
8. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	32
8.1 Şirket Türleri.....	32
8.1.1 Limited Şirket.....	32
8.1.2 Anonim Şirket.....	32
8.1.3 Kolektif Şirket.....	32
8.1.4 Komandit Şirket	33
8.2 Şirket Kurma Prosedürleri.....	33
8.3 Şirket Feshi.....	35
8.4 Bankacılık Mevzuatı.....	35
8.5 Vizeler.....	36
8.5.1 Çalışma Vizesi.....	37
9. ÇERKEZKÖY'DEN SIRBİSTANA İHRAÇ EDİLEBİLECEK BAŞLICA ÜRÜNLER	38

Tablolar

Tablo No:	Konu	Sayfa No
Tablo 1	Temel Ekonomik Göstergeler	7
Tablo 2	Sırbistan Dış Ticaret	12
Tablo 3	Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler	12
Tablo 4	Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler	13
Tablo 5	Başlıca Ülkeler İtibarıyla İhracat	14
Tablo 6	Başlıca Ülkeler İtibarıyla İthalatı	15
Tablo 7	Türkiye – Sırbistan Dış Ticaret Göstergeleri	27
Tablo 8	Türkiye'nin Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler	28
Tablo 9	Türkiye'nin Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler	29

1.GENEL BİLGİLER

Ülkenin Adı: Sırbistan Cumhuriyeti

Başkent: Belgrad

Nüfus: 6.908.000 (Nisan 2021, IMF)

Yüz Ölçümü: 77.474 km²

Devlet Başkanı: Aleksandar Vučić

Başbakan: Ana Brnabić

GSMH: 65.037 Milyon USD (2022, IMF)

Para Birimi: Sırp Dinarı (RSD)

Konuşulan Diller: Sırpça, Boşnakça, Rumence, Hırvatça, Rusça, Slovakça, Macarca ve Rusince.

Etnik Yapı: % 82,86 Sırp, %3,91 Macar, %1,81 Boşnak, %1,44 Roman, %1,08 Yugoslav, %0,26 Türk ve %10 Diğer

Önemli Siyasi Partiler: Sırbistan Birleşik Emekliler Partisi, Sırbistan Demokrat Partisi, Sırbistan için Birlikte, Sırp İlerleme Partisi, Sırp Radikal Partisi, Sırp Yenileme Hareketi, Sosyalist Hareket Partisi.(Kaynak:Ticaret bakanlığı – Wikipedia)

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar: Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Center - WTO), Birleşmiş Milletler (United Nations - UN), Avrupa Konseyi (Council of Europe), Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund - IMF), AGİT, EFTA, GDAÜ, BİK, KEİ Dünya Bankası

1.1. Coğrafi Konum

Sırbistan, Avrupa'nın Güney Doğusunda, Balkan Yarımadası'nın orta kesiminde bulunmakta, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan Pan Avrupa Koridorunda yer almaktadır. Ülkenin Kuzeyinde Macaristan, batısında Hırvatistan ve Bosna Hersek, güneyinde K. Makedonya ve Kosova, doğusunda Romanya ve Bulgaristan bulunur. Karadağ'ın ayrılmasından sonra Sırbistan'ın deniz çıkış noktası kalmamıştır. Ülkedeki coğrafi özellikler bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Ülkenin kuzeybatısında Voyvodina'yı kapsayan bölgede verimli ovalar, Sumadiya'da alçak tepeler, ülkenin doğusu, ortası ve batısında ise yüksek dağlık bölgeler göze çarpmaktadır. Ülke ormanlık alanlar bakımından zengindir. Ormanlar ülke topraklarının yaklaşık 28.580 km²'sini kaplamaktadır. Sırbistan'da akarsuların toplam uzunlukları 3.180 km'dir. Ülkenin en önemli akarsularından biri olan Tuna nehri 589 km uzunluğa sahiptir. İklim ülkenin ortalarında ve batısında kıtasaldır. İç bölgelerde yaz aylarında sıcaklık 30 dereceyi aşarak kuraklığa neden olabilmektedir.

1.2. Siyasi ve İdari Yapı

1945 yılında kurulan ve altı Cumhuriyet (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Makedonya, Slovenya ve Sırbistan Sosyalist Cumhuriyetleri) ile iki özerk bölgeden (Kosova ve Vojvodina) oluşan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecine girmesi sonucu 27 Nisan 4 / 20 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 1992 tarihinde kabul edilen anayasa uyarınca Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. Sırbistan ve Karadağ'ın ilişkilerinin yeniden tanımlanması çerçevesinde 2002'de imzalanan Belgrad Anlaşması'nın ardından 4 Şubat 2003 tarihinde Anayasal Şart resmen kabul edilmiş, ülkenin adı Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği olmuştur. Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin bir parçası olan Karadağ, 21 Mayıs 2006 tarihinde düzenlenen referandumun ardından, 3 Haziran 2006 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbistan Parlamentosu ise 5 Haziran 2006 tarihinde aldığı bir kararla, Sırbistan Cumhuriyeti'nin, Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin "ardıl devleti" olduğunu ilan etmiştir. 2009 yılında Sırbistan Millî Meclisi ülkeyi 7 istatistiksel bölgeye ayıran "Eşit Bölgesel Kalkınma Kanunu" çıkarmıştır. 7 Nisan 2010 tarihinde Kanun tadil edilmiş, bölge sayısı 5 olarak düzenlenmiştir; Vojvodina, Belgrad, Şumadiya ve Batı Sırbistan, Güney ve Doğu Sırbistan, Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi. Ülkenin idari dağılımında 150 adet belediye vardır. Bu idari birimler, Sırbistan'daki yerel yönetim merkezlerini oluştururlar. Ülkede belediye alanlarından 33 tanesi şehir belediyesi yapısındadır. Sırbistan idari yapısında ayrıca 24 adet idari statüye sahip şehir vardır. Şehir yapılarından bazıları şehir belediyesi birimini oluştururken, bazı şehirler bu statüye sahip değildir. Belgrad, Novi Sad, Niş, Kragujevac, Požarevac ve Vranje olarak 6 şehir ülkedeki şehir belediyelerindendirler. Bu şehirlerin yapısında ayrıca birden fazla belediye birimi bulunur. Kosova'nın nihai statüsü konusunda Sırbistan ve Kosova makamları arasında iki yıl süreyle sürdürülen müzakerelerden bir sonuç alınmaması üzerine Kosova 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık ilan etmiştir. Sırbistan ise, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanını Sırbistan Anayasası, BM Şartı ve 1244 sayılı BMGK kararına aykırı olduğunu ifadeyle, müzakerelerin sürdürülmesi gerektiğini savunmaya devam etmiştir. Sırbistan tek meclisli sisteme göre yönetilmektedir. Meclisin 250 üyesi 4 yılda bir yapılan seçimlerle belirlenmektedir. Devlet başkanı olan Cumhurbaşkanı 5 yılda bir iki kereden fazla olmamak üzere seçilir. (Kaynak: Ticaret Bakanlığı)

1.3. Nüfus ve İş Gücü Yapısı

2019 yılı tahminlerine göre Sırbistan'ın nüfusu 7 milyona yaklaşmıştır. Sırbistan'ın nüfusu hızlı bir şekilde azalmakta, orta ve uzun vadede de bu durumun devam etmesi beklenmektedir. Ülkede doğum artış oranının negatif olması nüfusu olumsuz etkilemekte, nüfusun yaşlanması ile birlikte sosyal güvenlik sistemi üzerindeki baskı giderek artmaktadır. Nüfusun yarısından fazlası (%56) büyük şehirlerde yaşamakta olup, okuryazarlık oranı %98'dir. Ülkede etnik Sırp, nüfusun %88'i ile çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci büyük etnik grup %3,4'lük oran ile ülkenin kuzey bölümünde yoğunlaşan Macarlardır. Nüfusun %2'lik kısmını 5 / 20 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 oluşturan Boşnaklar ise, Karadağ sınırındaki Sandzak bölgesinde yaşamaktadır. Sırbistan nüfusunun % 1,4'ünü ise Romanlar oluşturmaktadır. Ülkede 3 milyon civarında işgücü bulunmaktadır. İşgücünün %17,8'i tarım, %25,6'sı sanayi, %56,6'sı hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Yoksulluk sınırı altında yaşayanların nüfusa oranı ise %9 civarındadır. Sırbistan yüksek işsizlik oranına sahip ülke durumundadır. Sırbistan'da yatırımların tam anlamıyla yapılamaması, yeni iş olanaklarını yaratmayı ve işsizliği azaltmayı engellemektedir. Bu nedenle Sırbistan Hükümeti, özellikle yabancı yatırımcının ülkeye gelmesi konusunda çağrılar yapmakta, başta elektronik, bilgi teknolojisi ve otomotiv sektörleri olmak üzere yabancı yatırım çekmeyi hedeflemektedir.

1.4. Doğal Kaynaklar

Sırbistan doğal enerji kaynakları bakımından zengin bir ülke değildir. Ülke ihtiyacının ancak %25'i yerel kaynaklardan sağlanmaktadır.

Ülkenin kömür rezervlerinin gelecek 50 yılda, petrol ve gaz rezervlerinin ise 20 yıl içerisinde tükeneceği ifade edilmektedir. Hidroelektrik üretimi önemli bir enerji kaynağı olup, gelecek yıllarda daha da artırılması hedeflenmektedir.

Madenler, Sırbistan endüstrisi ve ekonomisinin temel taşı oluşturmaktadır. Ülkede petrol, doğalgaz, kömür, demir, bakır, çinko, antimon, krom, altın, gümüş, magnezyum, pirit, kireç, mermer ve tuz çıkarılmaktadır.

2.GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Ekonomik Yapı

Sırbistan büyüme potansiyeline sahip bir ülke olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte ülkedeki kurumların yeterince güçlü olmaması ve demografik yapıda gözlenen bozulma ekonomik büyümenin ilerlemesini de yavaşlatmaktadır.

Sırbistan sahip olduğu 7 milyonluk nüfus ile orta ölçekli bir pazar olarak tanımlanabilir. Ülke pazar büyüklüğü açısından Güneydoğu Avrupa'da Romanya ve Bulgaristan'ın arkasından 3. sırada yer almaktadır. 2017 yılında cari fiyatlarla kişi başına düşen milli gelir tahmini olarak 5900 dolar olup, satınalma gücü paritesine göre bu miktar 15.000 dolara yükselmektedir.

Yaşanan savaşlar, uygulanan uluslararası yaptırımlar, uluslararası askeri müdahaleler ekonomik ve sosyal açıdan gerilemeye ve altyapının tahrip olmasına yol açmış, yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Söz konusu dönemde GSYİH % 50 oranında gerilemiş ve yoksulluk büyük oranda artmıştır.

Yüksek işsizlik oranı ve duraklamış hane gelirleri hala devam etmekte olan politik ve ekonomik problemlerin başında gelmektedir. Büyüyen bütçe açığı ekonominin yeniden canlandırılması çabalarını kısıtlamakta, enflasyon ve döviz kuru istikrarının korunması endişesi daha geniş bir mali politika uygulanmasını da engellemektedir. Bütün bu sorunlar neticesinde Sırbistan Hükümeti, 2011'de IMF ile imzalanan ve 2012 yılında dondurulan stand-by anlaşması 2014 yılı başında tekrar yürürlüğe koymuştur.

Sırbistan ihracatı artırmak ve temel altyapı yatırımlarını güçlendirebilmek için 2010 yılında yeni bir uzun dönem ekonomik büyüme planını yürürlüğe koymuştur. Bu program uygulandığından beri Sırbistan'ın ihracatında gözle görülür bir artış kaydedilmiştir.

Sırbistan ekonomisinin en önemli konuları; yüksek işsizlik oranı ve yeni iş alanları yaratılması, enflasyon, yüksek kamu harcamaları, gittikçe büyüyen kamu borçlanmaları, artan kamu ve özel dış borçlar, yeni yabancı yatırımların çekilmesi ve yeniden IMF programının yürütmeye konulmasıdır.

Sırbistan ekonomisini çekici kılan unsurlar arasında, ülkenin stratejik konumu, göreceli ucuz ve kalifiye olan bir işgücüne sahip olması, AB, Rusya, Türkiye ve CEFTA Ülkeleri ile yapılan Serbest Ticaret Anlaşmaları ve yabancı yatırımlara uygulanan oldukça cömert teşvik paketleri sıralanabilir. Sırbistan'ın ekonomik yapısı, gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi, tarım ve sanayiden hizmetler sektörüne doğru kaymaya devam etmektedir. Çoğunluğu ülkenin kuzey kısmındaki Voyvodina bölgesinde yerleşik olan

geniş tarım sektörü ülke ekonomisindeki yerini hala önemle korumaktadır. 2017 yılında ülkenin GSYİH'nda tarımın payı % 9 civarında gerçekleşmiştir.

Sırbistan, kimya, tekstil, otomobil üretimi, mobilya ve gıda işleme gibi sektörler başta olmak üzere güçlü bir sanayi potansiyeline sahiptir. GSYİH'nda sanayinin payı % 42 civarındadır. Küresel krizin olumlu bir sonucu olarak 2016 yılında sanayi üretiminde görülen % 2,6'lık artış 2017 yılında da devam etmiş, sektörde % 3,9'luk bir artış gerçekleşmiştir. 2016 verileri ile Ülkenin GSYİH'sı içinde sanayinin payı % 31,3'dür (Dünya Bankası-2018). Ülkede başta turizm olmak üzere hizmetler sektörü GSYİH'nın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. (Kaynak: Vikipedi)

Temel Ekonomik Göstergeler

(Tablo 1 Temel Ekonomik Göstergeler)

	2020	2021	2022	2023(Tahmini)
Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	-0,9	7,4	3,5	4,0
Kişi Başına Düşen GSYİH (\$)	7.700	9.178	9.503	10.648
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort., %)	1,6	4,1	7,7	4,7
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-4,1	-4,4	-6,1	-5,7
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	10,1	10,1	9,9	9,7
GSYİH (Cari Fiyatlar - milyar \$)	53,3	63,1	65,0	72,6

Kaynak: IMF,

2.2. Tarım ve Hayvancılık

Sırbistan İstatistik Ofisi verilerine göre, Sırbistan'da GSYH'nin %6'sını oluşturan tarım sektörü, bu oranın AB'de ortalama %2 olduğu dikkate alındığında, ekonominin güçlü sektörleri arasında yer almaktadır. İstihdamın %21'i bu sektör tarafından yaratılmaktadır. Bu sebeple, kırsal alanların kalkınması için oldukça önemlidir.

İklim ve coğrafi koşullarda tarımsal işleme yapılmasına oldukça elverişlidir. Ülkenin yaklaşık 5,2 milyon hektarlık tarımsal alanının yaklaşık %65'i (yaklaşık 3,4 milyon hektar) ekilebilir/kullanılabilir durumdadır ve yaklaşık %85'i kişilere aittir. Önemli ölçüde hububat/tahıl (mısır ve buğday başta olmak üzere), şeker pancarı, ayçiçek, patates, soya, erik, elma, üzüm, böğürtlen, yaban mersini, ahududu vb. kırmızı orman meyveleri, vişne başta olmak üzere meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Tarım sektörünün yoğunlaştığı bölge ülkenin kuzeyinde yer alan Vojvodina bölgesidir. Bağcılık, sofralık üzüm ve şaraplık üzüm üretimi ile tüm ülkeye yayılmıştır. Toplam 120.000 ton/yıl üretimiyle Sırbistan, uzun zamandır dünyanın en büyük ahududu üreticilerinden biridir. Tarım ve gıda sektöründe Sırbistan'ın en büyük ticari ortağı AB'dir. Tarım ve gıda ürünleri ihracatının yaklaşık %50'si, ithalatının da %65'i AB ile yapılmaktadır. Bununla beraber hayvancılık sektörüne bakıldığında, Sırbistan İstatistik Kurumundan alınan bilgilere göre, ülkede 2020 yılı sonunda toplam 886 bin adet büyükbaş, 2983 bin adet domuz, 1887 bin adet küçükbaş ve 15.249 bin adet kümes hayvanı bulunmaktadır. Hayvancılık sektörünün de gelişmiş olması nedeniyle, ülkede önemli ölçüde et ve süt ürünleri (yılda yaklaşık 75 bin ton dana eti, 299 bin ton domuz eti, 31 bin ton koyun eti, 115 bin ton kümes hayvanı eti ve 1.495 milyon litre süt) üretimi de gerçekleştirilmektedir.

Sırbistan'da tarım sektörü, verimlilik ve üretim artışı bakımından potansiyel arz etmektedir. Sektörün uygulanacak doğru politikalarla orta ve uzun vadede ülkenin ekonomik büyümesinde kilit rol oynayacağı düşünülmektedir. Sırbistan, tarımsal bakımdan olağanüstü doğal kaynaklara ve eski Yugoslavya zamanına dayanan köklü bir geleneksel üretim geçmişine sahip olmasına rağmen, sektör hala modern teknolojiden yoksundur. Bu sebeple, özellikle gıda işleme endüstrisi (hayvan yetiştiriciliği-et ve süt ürünleri entegre tesisi, meyvesebze işleme, maden suyu ve meyve suyu vb.), Sırbistan Hükümeti tarafından yabancı yatırımcı çekilmesi amacıyla özel yatırım teşvik paketi ile desteklenen sektörler arasındadır

2.3. İnşaat

Doksanlı yılların başından itibaren bölgede yaşanan savaşlar, uluslararası yaptırımlar ve ekonomik kargaşa nedeniyle Sırbistan sanayisi ağır zarara uğramış, birçok üretim tesisi atıl durumda kalmış ve sanayi üretiminde ciddi bir daralma yaşanmıştır.

2009 yılında AB'ye yapılan tam üyelik başvurusunun ardından ise, AB ile bütünleşmeyi hedefleyen kararlı bir ekonomik program uygulanması ile sanayi tekrar toparlanma başlamıştır. Sırbistan, büyük ana sanayi üreticileri AB'de bulunan birçok sektör için, yan 17 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 sanayi üretim yatırımlarını kendisine çekmektedir. Bu çerçevede, Sırbistan Hükümeti, özellikle yabancı yatırımcının ülkeye gelmesi ve yeni iş olanaklarının yaratılmasını teminen önemli teşvikler vermektedir. Ayrıca, Sırbistan'da yatırım ortamını iyileştirmek adına önemli yasal düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. Sırbistan ekonomisinin en güçlü imalat sanayi sektörleri; otomotiv, ana metal sanayi, makine, elektronik, mobilya, gıda ve ilaçtır.

Sırbistan'da özellikle otomotiv sektörü üretim anlamında ciddi gelişen bir sektördür. Sırp otomotiv endüstrisi neredeyse tüm Avrupalı ve bazı Asyalı ana sanayi üreticilerine tedarik sağlamaktadır. Sektördeki en büyük ve en önemli yatırım olarak, sadece yüksek yatırım tutarı ile değil, aynı zamanda çok sayıda otomobil yan sanayi üreticisinin Sırbistan'a çekilmesine yardımcı olduğu için FIAT kabul edilmektedir. FCA (Fiat Chrysler Automobile), Sırbistan'da 500L modelini üretmekte ve ABD ile AB pazarlarına ihraç etmektedir.

Ülke aynı zamanda, Güneydoğu Avrupa'da önde gelen bir çelik üreticisidir. Geçen yıl, Çinlilere ait Smederevo'daki Hesteel (HBIS) tesisinde yaklaşık 2 milyon ton ham çelik üretimi yapılmıştır. Sırbistan'da elektronik endüstrisi, zirveye ulaştığı 1980'li yıllardaki gelişiminin bugün sadece üçte birini geri yakalamıştır. Ancak son on yılda, Siemens'in Subotica'daki rüzgâr tribünü; Panasonic'in Svilajnac'daki aydınlatma cihazları ve Gorenje'nin Valjevo'daki elektrikli ev aletleri yatırımı ile canlanma yaşamıştır.

Gıda endüstrisinde ise hem bölgesel hem de uluslararası alanda bilinirliği olan markaların yatırımları (gıda işleme sektöründe PepsiCo ve Nestle; içecek endüstrisinde Coca-Cola (Belgrad), Heineken (Novi Sad) ve Carlsberg (Backa Palanka); şeker endüstrisinde Nordzucker) bulunmaktadır.

Sırbistan'daki ilaç endüstrisinde ise, jenerik ilaç üretimi yapan Vrsac'da kurulu Hemofarm ve Belgrad'da kurulu Galenika adlı firmanın ağırlığı bulunmaktadır. Toplam üretimin %80'ini adı geçen bu iki firma üretmektedir. Bununla birlikte, yerli üretim ülkedeki iç talebin %60'ından fazlasını karşılamaktadır.

Sırbistan'daki mobilya sektöründe ise aktif olarak yaklaşık 2650 firma faaliyet göstermektedir. En yüksek net sahip firmalar ise Healthcare Europe d.o.o. (Ruma), Forma Ideale d.o.o. (Kragujevac), Gir d.o.o. (Adrani), Tis d.o.o. (Ivanjica) ve Matis d.o.o. (Ivanjica)'dır.

2.4. Bilgi ve İletişim Teknolojileri / Telekomünasyon

Sırbistan'da söz konusu sektörde yer alan ana aktör devlet sahipliğindeki Telekom Srbija'dır. Söz konusu şirketin 2015 ve 2017 yılında özelleştirilme girişimi başarısız olmuştur. Ancak Sırbistan Hükümeti tarafından telekom sektörüne daha fazla operatör getirilmesi, rekabetçiliğin geliştirilmesi ve yüksek kalitede hizmet sunulabilmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Önümüzdeki yıllarda da söz konusu sektörde önemli yatırımların yapılması ve sektörün hızlı bir gelişim kaydetmesi ve Telekom Srbija'nın özelleştirilmesi için yeniden bir çalışmaya 18 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 başlanması beklenmektedir. Şuan ki mevcut operatörler (Telekom Srbija, MTS, Telenor, VIP, SBB, vb.) mevcut mobil ve genişbant ağlarını genişletmektedir.

2.5. Müteahhitlik

Sırbistan'da 2019 yılında gerçekleştirilen müteahhitlik projelerinin değeri, bir önceki yıla göre %35 oranında artış göstermiştir. Üst yapı inşaat sektörü hem merkezde eski/tarihi yapıların renovasyonu hem de başta Novi Beograd (Yeni Belgrad) olarak adlandırılan bölgede sıfırdan inşaat olmak üzere yeni gelişmeye başlayan ve büyük potansiyel taşıyan bir sektördür.

Özellikle son yıllarda artan fiyatlara rağmen, satışlar da ciddi oranda artmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre, son beş yılda inşaat izinlerinde en çok artış görülen 10 ülkeden birisi Sırbistan'dır. Bununla beraber Sırbistan'da 2015 yılına kıyasla hâlihazırda dört kat daha fazla aktif inşaat alanı (yaklaşık

55.000 adet saha) bulunmaktadır. Ülkenin en büyük üst yapı projesi Sırbistan devletinin de ortak olduğu, finansmanı ve proje yönetimi Arap Eagle Hills firması tarafından sağlanan “Belgrade Waterfront” projesidir (yaklaşık 3,5 milyar avro değerinde).

Buna ilaveten, Sırbistan Hükümetinin 2025 yılına kadar hayata geçirilecek toplam 14 milyar avroluk yatırım planı kapsamında, 9 milyar avro altyapı projelerine (5 milyar avro PreljinaPozega, Ruma-Sabac, Sremska Raca-Kuzmin, Pojate-Preljina (Morava Corridor), Nis-Merdare (Priştina) vb. karayolu projelerine; 3,5 milyar avrodan fazla Koridor 10 ve Bar demiryolu, Belgrad metrosu vb. demiryolu projelerine; 274 milyon avro Belgrad, Novi Sad, Sremska Mitrovica, Bogojevo ve Prahovo limanları başta olmak üzere su taşımacılığı projelerine) harcanacaktır. Pan-Avrupa Koridor 10 karayolu ve demiryolu hatları ile Koridor 11 karayolunun Sırbistan'dan geçen bölümleri, söz konusu ülkenin altyapı alanında geliştirmeyi planladığı öncelikli projelerdir. Söz konusu ulaşım hatları, bölgenin kalkınması açısından AB, Avrupa Yatırım Bankası ve Dünya Bankası tarafından da desteklenmektedir. Söz konusu projelerde finansman avantajları nedeniyle Çin firmaları önemli aktör haline gelmiştir. Bunun dışında, su ve atık yönetimi projeleri de Sırbistan'da ihtiyaç duyulan ve AB, Dünya Bankası vb. tarafından finanse edilen alanlar arasındadır.

2.6. Sağlık

Sırbistan'da sağlık sektörü iyileştirilmeye ve geliştirilmeye ihtiyaç duyulan bir sektördür. Kamunun kontrolünde olan söz konusu sektörde faaliyet göstermek isteyen şirketlerin sağlık kanunu kapsamında gerekli izin ve lisans prosedürlerini tamamlaması gerekmektedir.

Şirketler Sırbistan'da yerinde sağlık hizmeti vermeden, sadece açtıkları temsilcilik ofisleri yoluyla sağlık turizmi için tanıtım hizmeti yürütmek isteseler dahi katı izin prosedürlerine tabidirler. İlgili kanunlara (sağlık kanunu, hasta hakları kanunu, vb.) göre, sağlık alanında faaliyet gösterme izini bulunmayan şirketlerin hasta dosyalarını teslim alma, görme ve 3. Kişilere iletme hakkı bulunmamaktadır.

Sağlık turizmi sektöründe faaliyet göstermek için, Sırbistan'da bulunan ve Sırbistan kanunlarına göre kayıtlı bir sağlık kuruluşu ile iş birliği yapılması, bu kapsamda bir anlaşma imzalanması gerekmektedir. Bu yolla, hastaların öncelikle işbirliği yapılan sağlık kuruluşundaki doktor tarafından muayene edilmesi, söz konusu doktor tarafından önerilecek tedavi kapsamında, sağlık turizmi faaliyeti yürüten firma tarafından hastalar ile hizmet alınacak ülke arasında koordinasyon sağlanması mümkün olabilecektir. Bu kapsamda, 19 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 alternatif bir yol da şirketlerin Sırbistan kanunlarına göre lisans almış bir doktoru kendi bünyelerinde istihdam etmesidir.

Sağlık sektöründe yürütülmek istenen faaliyetlerin, Sırbistan'ın ilgili kurumları ile görüş alışverişinde bulunarak planlanması ve işbirliği içinde yürütülmesinde fayda bulunmaktadır.

2.7. Madencilik

Sırbistan'da madencilik endüstrisi de gelişmiş sektörler arasındadır. Sırbistan, Kolubara ve Kostolac havzalarında kömür yatakları bulunmaktadır. Sırbistan dünyada en büyük 18. kömür üreticisidir (Avrupa'da 7. sırada).

Aynı zamanda, Çinli Zijin Madencilik tarafından 2018 yılında satın alınan ve büyük bir bakır madenciliği şirketi olan Zijin Bor Copper tarafından çıkarılan bakır ile dünyanın en büyük 23. (Avrupa'da 3. sırada) bakır üretici haline gelmiştir. Öte yandan, Majdanpek çevresinde önemli altın rezervi bulunmaktadır

2.8. Enerji

Sırbistan esas olarak enerjide dışa bağımlı, ithalatçı bir ülkedir. Ülkede elektrik üretimi, iletimi dağıtımından sorumlu şirket Elektroprivreda Srbije (EPS)'dir (<http://www.eps.rs/eng>). Bu alanda gerçekleştirilen yatırımlar, hizmet ve mal ticareti için önemli fırsatlar doğurmaktadır.

Öte yandan, yenilenebilir enerji projelerinin geliştirilmesi de potansiyel taşıyan bir başka alandır. Ancak Sırbistan'da enerji sektörü tamamen açık piyasa şartlarına tabidir, kamu tarafından herhangi bir alım garantisi verilmemektedir. Söz konusu sektörde Rus firmaların yoğunluğu göze çarpmaktadır. Enerji alanındaki projeler, AB, WB, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Avrupa Yatırım Bankası (EİB), vb. kuruluşlar tarafında da finanse edilebilmektedir.

3. DIŞ TİCARET

3.1. Sırbistan Dış Ticareti Genel Durum

Sırbistan, Aralık 2009 tarihinde EFTA ülkeleri ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Sırbistan'ın, Türkiye, Kazakistan ve Beyaz Rusya ile Serbest Ticaret Anlaşmaları, ABD ile de Tercihli Ticaret Anlaşması bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'ne üye olmayan Merkezi ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin oluşturduğu Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması'na (CEFTA) taraf olan ülkelere biri olan Sırbistan, Bağımsız Devletler Topluluğu dışında Rusya Federasyonu ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalayan tek ülkedir.

Sırbistan'ın da taraf olduğu Merkezi Avrupa Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması-CEFTA, sadece Güney-Doğu Avrupa ülkelerini içeren yaklaşık 30 milyon kişilik bir pazarı yaratmıştır. CEFTA Anlaşması ve yaptığı diğer bölgesel ve ikili ticaret anlaşmaları ile Sırbistan, AB, ABD, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Türkiye, Güneydoğu Avrupa, Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması Ülkeleri ve Beyaz Rusya'yı da kapsayan 1,3 milyar kişilik bir ticari pazarın merkezinde bulunmaktadır.

AB ile Sırbistan arasında 2009 yılında imzalanan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde, Sırbistan ve AB arasındaki ticaret, gümrük vergisinden muaf olarak gerçekleşmektedir.

Sırbistan'da dış ticaret ile ilgili konuları düzenleyen başlıca yasalar Dış Ticaret İşlemleri Yasası, Gümrük Yasası, Gümrük Tarifeleri Yasası ve İthalat ve İhracat Rejimlerinde Ürünlerin Sınıflandırılması Yasasıdır. Yasa temel olarak, dış ticaretin liberal olduğunu ve herhangi bir kısıtlamanın bulunmadığını belirtmektedir. Sırbistan Dış Ticaret Yasası, özellikle bir öncekine kıyasla, daha liberal bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

1 Ocak 2004'ten beri yürürlükte olan Gümrük Yasası ise Avrupa Birliği standartlarına göre ve AB'nin gümrük yasaları esas alınarak hazırlanmıştır. Sırbistan dış ticaret ile ilgili yasalarını düzenlerken Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Gümrük Örgütü'nün tavsiyelerini dikkate almakta ve GATT tarafından belirlenen düzenlemelere ve AB'nin düzenlemelerine uyum sağlamayı hedeflemektedir.

Sırbistan gümrükleri, halen ithalat sürecine ürünler üzerindeki kontrolünü devam ettirmektedir. Bu durum ürünlerin ithalatında çeşitli sıkıntılara ve gecikmelere neden olabilmektedir fakat bu durumun ortadan kaldırılması için düzenlemeler yapılmaya devam edilmektedir. Diğer taraftan her ne kadar ithalat yasaları basitleştirilmiş olsa da uygulamada henüz tam anlamıyla uyum sağlanamamıştır.

Sırbistan Gümrük Kurumu uygulamanın yasalara uygun yapılabilmesi için çalışmalarına devam etmektedir.

Sırbistan yasalarında dış ticaret ile ilgili herhangi bir kısıtlama bulunmamakla birlikte bazı ürünlerin ithalatında çeşitli sınırlandırmalar mevcuttur. Örnek olarak bazı eczacılık ürünleri, değerli metaller, silah vb. çeşitli ürünlerin ithalatı için lisans gerekliliği bulunmaktadır.

Ülke ağırlıklı olarak; demir çelik, elektrikli ve elektriksiz makineler, plastik ve plastik işleme ürünleri, hububat, sert kabuklu meyve, bakır ve bakır ürünleri ihraç etmektedir. İthalatındaki başlıca ürün grupları ise mineral yakıtlar, elektriksiz ve elektrikli makineler, otomotiv ana ve yan sanayi, plastik ve plastik ürünleri, kağıt ve kağıt ürünleridir.

Net bir ithalatçı ülke olan Sırbistan, dış ticaretinin büyük kısmını AB ve çevresindeki Balkan ülkelerine gerçekleştirmektedir. İthalatın gerçekleştirildiği önemli ülkeler arasında ise Almanya, İtalya, Rusya Federasyonu, Çin ve Macaristan gelmektedir

(Tablo 2) Sırbistan Dış Ticaret (1000 dolar)

	2019	2020	2021
İHRACAT	19.557,555	19,384,734	25,563,527
İTHALAT	26.548,364	26,154,982	33,791,355
DENGE	6.990,809	6.770,248	8.227,828
HACİM	46.105,919	45.539,716	59.354,882

Kaynak: Trademap

3.2. Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

Ülkenin dış ticaretinde öneme sahip ürün grupları incelendiğinde ise 2li GTİP kodlarında İthalatta '99 "Başka yerde belirtilmeyen mallar", '85 "Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon ", '84 "Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları", '27 "Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar" ile '39 "Plastikler ve bunlardan mamul eşya" ürün grupları öne çıkmıştır.

(Tablo 3) Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	2019	2020	2021	DEĞİŞİM	ORAN
'TOTAL	Tüm ürünler	26.548.364	26.154.982	33.791.355	7.636.373	29
'99	Başka yerde belirtilmeyen mallar	2.965.103	3.355.193	3.931.451	576.258	17
'85	Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon . . .	2.496.620	2.561.936	3.315.890	753.954	29
'84	Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	2.311.462	2.706.190	3.292.721	586.531	22
'27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; maden . . .	2.745.803	1.927.278	3.063.779	1.136.501	59
'39	Plastikler ve bunlardan mamul eşya	1.482.433	1.502.535	2.110.533	607.998	40
'87	Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	1.610.494	1.320.733	1.674.803	354.070	27

'30	Eczacılıkla ilgili ürünler	947.577	1.230.611	1.477.773	247.162	20
'72	Demir ve çelik	643.101	604.239	1.025.438	421.199	70
'73	Demir veya çelikten eşyalar	878.794	671.161	950.689	279.528	42
'76	Alüminyum ve bunlardan mamul eşya	506.201	506.616	736.052	229.436	45
'48	Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	576.076	556.772	685.617	128.845	23
'90	Optik, fotoğrafik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi . . .	381.218	448.389	606.139	157.750	35
'74	Bakır ve bunlardan mamul eşya	367.339	345.203	565.289	220.086	64
'40	Kauçuk ve bunlardan mamul eşya	413.263	396.698	524.906	128.208	32
'26	Cevherler, cüruf ve kül	632.325	332.668	495.098	162.430	49
'38	Çeşitli kimyasal ürünler	290.846	322.955	404.355	81.400	25
'44	Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	273.455	290.287	386.519	96.232	33
'94	Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar; . . .	306.339	284.461	362.141	77.680	27
'08	Yenilebilir meyve ve kuruyemişler; narenciye veya kavun kabuğu	234.185	301.189	338.540	37.351	12
'29	Organik kimyasallar	248.421	273.292	335.566	62.274	23
'33	Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	244.337	260.413	302.234	41.821	16
'61	Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	219.727	200.567	292.118	91.551	46
'34	Sabun, organik yüzey aktif maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni . . .	205.350	236.592	287.092	50.500	21
'31	Gübreler	228.095	283.665	266.845	-16.820	-6

Kaynak: Trademap

3.3. Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

Ülkenin dış ticaretinde öneme sahip ürün grupları incelendiğinde ise 2li GTİP kodlarında ithalatta '85 "Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı", '84 "Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları", '87 "Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı", '39 "Plastikler ve bunlardan mamul eşya", '72 "Demir ve çelik" ile '40 "Kauçuk ve bunlardan mamul eşya" ürün grupları öne çıkmaktadır.

(Tablo 4) Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	2019	2020	2021	DEĞİŞİM	ORAN
TOPLAM	Tüm ürünler	19.557.555	19.384.734	25.563.527	6.178.793	32
'85	Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon . . .	2.973.330	3.042.540	3.819.068	776.528	26
'84	Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	1.494.026	1.498.305	1.805.494	307.189	21
'39	Plastikler ve bunlardan mamul eşya	959.451	1.007.337	1.377.543	370.206	37
'72	Demir ve çelik	911.942	651.034	1.218.216	567.182	87
'40	Kauçuk ve bunlardan mamul eşya	956.528	891.704	1.136.526	244.822	27

'08	Yenilebilir meyve ve kuruyemişler; narenciye veya kavun kabuğu	608.076	736.120	974.443	238.323	32
'26	Cevherler, cüruf ve kül	64.337	159.699	945.849	786.150	492
'87	Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	956.082	792.025	939.231	147.206	19
'10	Hububat	591.458	750.572	906.696	156.124	21
'94	Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar; . . .	732.129	726.394	812.504	86.110	12
'74	Bakır ve bunlardan mamul eşya	690.332	532.753	757.206	224.453	42
'27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; maden . . .	522.441	445.818	744.694	298.876	67
'73	Demir veya çelikten eşyalar	489.464	487.458	662.901	175.443	36
'48	Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	512.138	491.415	574.522	83.107	17
'76	Alüminyum ve bunlardan mamul eşya	385.930	345.823	521.917	176.094	51
'61	Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	462.072	412.415	464.059	51.644	13
'24	Tütün ve mamul tütün ikameleri	324.253	452.535	457.593	5.058	1
'34	Sabun, organik yüzey aktif maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni . . .	229.772	287.083	449.789	162.706	57
'44	Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	305.932	283.474	358.264	74.790	26
'64	Ayakkabı, tozluk ve benzerleri; bu tür makalelerin bölümleri	332.364	282.529	341.377	58.848	21
'22	İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	257.718	239.185	332.353	93.168	39
'99	Başka yerde belirtilmeyen mallar	333.803	285.007	326.009	41.002	14
'30	Eczacılıkla ilgili ürünler	290.429	323.478	325.461	1.983	1
'15	Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri; hazır yemeklik yağlar; hayvan . . .	230.626	228.100	316.574	88.474	39

Kaynak: Trademap

3.4. Sırbistanda Başlıca Ülkeler İtibarıyla İhracat (milyon dolar)

(Tablo 5) Başlıca Ülkeler İtibarı İle İhracat

ÜLKELER	2019	2020	2021	DEĞİŞİM	ORAN
Dünya Genel Toplam	19.557.555	19.384.734	25.563.527	6.178.793	32
Almanya	2.477.551	2.505.956	3.243.177	737.221	29
İtalya	1.979.512	1.627.102	2.177.247	550.145	34
Bosna Hersek	1.495.549	1.361.235	1.845.772	484.537	36
Romanya	1.140.931	1.258.899	1.410.491	151.592	12
Macaristan	820.222	911.432	1.289.003	377.571	41
Rusya	976.995	913.960	996.156	82.196	9
Çin	318.351	369.166	971.750	602.584	163
Karadağ	874.521	807.010	969.248	162.238	20
Makedonya	739.616	721.023	962.908	241.885	34

Polanya	541.854	642.028	895.778	253.750	40
Çek Cumhuriyeti	651.667	724.550	887.709	163.159	23
Bulgaristan	647.067	622.953	828.666	205.713	33
Slovenya	648.159	600.998	810.550	209.552	35
Hırvatistan	631.081	648.842	801.348	152.506	24
Avusturya	634.096	545.370	755.871	210.501	39
Fransa	528.276	535.222	718.458	183.236	34
Slovakya	429.230	343.764	522.354	178.590	52
ABD	305.361	368.178	512.915	144.737	39
Hollanda	421.426	419.886	445.741	25.855	6
Birleşik Krallık	364.032	332.463	421.980	89.517	27
İspanya	246.502	222.700	415.466	192.766	87
İsveç	216.730	254.057	343.131	89.074	35
Türkiye	322.235	361.881	342.224	-19.657	-5
Belçika	215.768	226.948	316.098	89.150	39
Yunanistan	207.031	205.616	276.634	71.018	35

Kaynak: Trademap

3.5. Sırbistan Başlıca Ülkeler İtibarıyla İthalat (milyon dolar)

(Tablo 6) Başlıca Ülkeler İtibarı İle İthalat

ÜLKELER	2019	2020	2021	DEĞİŞİM	ORAN
Dünya Genel Toplam	26.548.364	26.154.982	33.791.355	7.636.373	29
Almanya	3.445.911	3.559.879	4.457.726	897.847	25
Çin	2.506.052	3.249.389	4.308.792	1.059.403	33
İtalya	2.320.959	2.197.695	2.726.614	528.919	24
Rusya	2.458.188	1.583.857	1.806.057	222.200	14
Türkiye	1.056.194	1.143.921	1.701.794	557.873	49
Macaristan	1.140.437	1.299.508	1.422.713	123.205	9
Polonya	897.834	872.736	1.107.783	235.047	27
Romanya	815.238	821.613	1.001.048	179.435	22
Bosna Hersek	677.185	603.479	918.892	315.413	52
Fransa	783.802	728.581	884.469	155.888	21
Slovenya	641.836	728.591	849.504	120.913	17
Avusturya	754.748	670.816	844.908	174.092	26
Çek Cumhuriyeti	674.344	599.645	786.308	186.663	31
Hırvatistan	578.249	562.464	778.028	215.564	38
Irak	462.611	425.596	755.000	329.404	77
Belçika	495.259	534.964	731.706	196.742	37
Bulgaristan	518.557	462.416	709.168	246.752	53
Hollanda	424.295	474.958	584.153	109.195	23
İspanya	395.379	427.026	543.432	116.406	27
ABD	530.268	443.050	483.384	40.334	9
Yunanistan	324.331	341.742	474.776	133.034	39

Kaynak: Trademap

3.6. Sırbistan Dış Ticaret Politikası

Sırbistan’da dış ticaret ile ilgili konular, Dış Ticaret Kanunu ("Off. Herald of RS", Nos. 36/2009, 36/2011 - other act, 88/2011 and 89/2015 - other act, <https://www.paragraf.rs/propisi/foreigntrade-act.html>) ile düzenlenmektedir. Söz konusu düzenleme kapsamında, Sırbistan’da dış ticaret faaliyetleri Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ-WTO) kuralları ve Avrupa Birliği'nin (AB) düzenlemeleri ile uyumlaştırılmıştır.

Bununla birlikte, söz konusu Kanuna göre silahlanma ve askeri teçhizatın ticareti (https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izvozu_i_uvozu_naoruzanja_i_vojne_opreme.html) ile çift kullanımlı malların (<https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-izvozu-uvozu-robe-dvostruke-namene.html>) dış ticareti ayrı bir yasa ile düzenlenmektedir. Bahse konu düzenlemede temel olarak, dış ticaretin liberal olduğu ve herhangi bir kısıtlamanın bulunmadığı belirtilmektedir. Ancak, bazı ürünlerin ithalatında çeşitli sınırlandırmalar mevcuttur. Örneğin ilaç, kan ürünleri, vitamin gibi eczacılık ürünleri, tıbbi cihazlar, radyo aktif maddeler, silah vb. ürünlerin ithalatı için lisans gerekliliği bulunmaktadır. Konu hakkında detaylı bilgi Sırbistan Gümrük İdaresinden edinilmelidir

Sırp gümrük mevzuatı büyük ölçüde AB gümrük mevzuatı ile uyumludur. Sırbistan’ın, AB’ye katılım müzakereleri kapsamında 29. Fasıl olan “Gümrük Birliği” faslı 2017 yılı Haziran ayında açılmıştır. Fasıldaki müzakerenin temel amacı, Sırp gümrük politikasının, AB gümrük politikasına tam olarak uyumlaştırılmasıdır. 2010 yılında yürürlüğe giren mevcut Gümrük Kanunu (https://www.carina.rs/upload/media/2021/4/21/49822/CARINSKI_ZAKON.pdf), gümrük prosedürlerinin standartlaştırılması ve gümrük idarelerinin işleyişinin modernleştirilmesi için çok önemli bir adımdır. Sırbistan Dünya Gümrük Örgütü (WCO) üyesidir. Gümrük tariflerinin belirlenmesi için kullanılan ürün sınıflandırması “Harmonize Sistem” ile uyumlaştırılmıştır.

Sırbistan henüz DTÖ üyesi değildir. Ancak, Sırbistan’ın dış ticareti ile ilgili yasalar düzenlenirken DTÖ ve DGÖ’nün tavsiyeleri dikkate alınmaktadır. Sırbistan, malların transit geçişi ve geçici ithalat konularını düzenleyen; TIR Karneleri Himayesinde Uluslararası Eşya Taşınmasına Dair Gümrük Sözleşmesi (TIR Sözleşmesi), Eşyaların Geçici Kabulü İçin ATA Karneleri Hakkındaki Gümrük Sözleşmesi (ATA Karnesi Sözleşmesi) ve Geçici İthalat Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) anlaşmalarına da taraf ülkedir

3.7. İthalat Rejimi

Sırbistan’da yürürlükte olan ticaret yasasına göre firmalar yerel veya dış ticaret işlemlerini herhangi bir kısıtlama bulunmadan gerçekleştirebilmektedirler. Gümrük ve Vergi Müdürlüğü yasa dışı ithalat ve lisanssız ticari faaliyetlere karşı sıkı önlemler almıştır.

Sırbistan'a ithal edilen mallara ilişkin gümrük vergisi malın cinsine ve kaynağına bağlıdır. Gümrük vergi oranları %1-%30 arasında değişmektedir. Ortalama gümrük oranı %8,75’dir. 4 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022

Ülkede petrol türevleri, tütün mamulleri, alkollü içecekler ve kahve vb. ürünlerde %33 oranında özel tüketim vergisi bulunmaktadır. KDV oranı %20’dir. İlaç, temel gıda ürünleri, gazete, otel hizmetleri gibi bazı ürünlerde KDV %8 oranında uygulanmaktadır.

3.8. İhracat Rejimi

İthalatta olduğu gibi üçüncü ülkelere (AB üyesi olmayan ülkeler) mal ihracatı serbest ticaret rejimi çerçevesinde yapılmaktadır. Diğer taraftan, bazı spesifik ürünlerin ihracatı için, ihracı kısıtlanmış ürünlerin veya bazı hizmetlerin yurtdışına satışı için ihracat lisansına başvurulması gerekmektedir. Bunlar:

- Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler
- Bitkiler ve Tarım Ürünleri
- Tıbbi Cihazlar ve Tarım Makinaları
- Elmaslar ve Sanat Eserleri
- Kimyasallar, İlaçlar ve Atıklar
- Ozon Tüketen Maddeler ve F Gazları
- Radyoaktif Maddeler
- Ateşli Silahlar ve Cephaneleri
- Askeri Malzeme, Hizmet ve Teknolojileri
- Yaptırıma Konu Ürünler

Uluslararası Ticaret Sekreterliği (Department for International Trade) tarafından verilen izin, sertifika veya yetki alınmasını gerektiren bazı mallar ile ilgili istisnalar da bulunmaktadır. Detaylı bilgiye <https://www.gov.uk/starting-to-export/licences> adresi üzerinden ulaşılması mümkündür.

4. TARİFELER - DİĞER VERGİLER VE UYGULAMALAR

4.1. Gümrük Tarifeleri

Sırbistan'a ithal edilen mallar gümrük vergisine tabi olup gümrük vergileri "Gümrük Kanunu" ve "Gümrük Tarife Kanunu" çerçevesinde düzenlenmektedir. Sırbistan'ın gümrük vergileri genel olarak yüksek oranlarda değildir. Ülkeler arası ticarete belirlenen gümrük vergisi oranlarının kamuya açık bir kaynak olan "Market Access Map" (<https://www.macmap.org/>) sitesinden kontrol edilmesi mümkündür. "Macmap", Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Center-ITC)'nin bir hizmetidir.

Sırbistan'ın; Türkiye, CEFTA, EFTA, Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU; Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Ermenistan) ve AB (İstikrar ve Ortaklık Anlaşması) ülkeleri ile imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA); ABD, Japonya ve Avustralya ile imzaladığı Tercihli Ticaret Anlaşmaları

(Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi) bulunmaktadır. Öte yandan, ABD, Japonya ve Avusturalya ile Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) altında belirli ürünler için ticaret serbestleştirilmiştir. Böylelikle, Sırbistan'ın yaklaşık 1,3 milyar tüketiciye gümrüksüz erişimi vardır.

Sırbistan menşeli ve AB gümrük bölgesine ihraç edilen mallar, tercihli gümrük rejimine tabidir. 2000 yılında, Avrupa Komisyonu Sırbistan için özerk ticaret tedbirlerini uygulamaya koymuştur. Bu düzenleme, Sırbistan menşeli birçok ürünün, gümrük vergisi ve miktar kısıtlaması olmaksızın Avrupa Birliği'ne ihracatının yapılmasına izin vermiştir. 2008 yılında ise, Sırbistan ve AB, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması ile ticaret ve ticaretle ilgili konular üzerine geçici bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma uyarınca Sırbistan'ın, AB'den ithal ettiği sanayi mallarının çoğu için gümrük tarifeleri kaldırılmıştır. Bazı tarım ürünleri (sığır eti, şeker, şarap vb.) üzerindeki vergiler devam etmektedir. Özetle, Sırbistan ve AB arasında, Türkiye-AB Gümrük Birliğine benzer bir yapı tesis edilmiş ve gümrük vergileri kaldırılmıştır.

Sırbistan 2006 yılından bu yana CEFTA üyesidir. CEFTA; Sırbistan, Kuzey Makedonya, Karadağ, Bosna Hersek, Arnavutluk, Moldova ve Kosova dahil olmak üzere merkez ve güneydoğu Avrupa ülkeleri arasında çok taraflı bir serbest ticaret anlaşmasıdır. CEFTA'nın öncelikli hedefi, üyeleri arasında ticaret ve yatırımı kolaylaştırmak ve genişletmektir. Diğer taraftan, anlaşmaya göre Sırbistan'dan ihraç edilen ürünlerin hammaddesinde herhangi bir CEFTA üyesi ülke, AB üyesi ülke, İzlanda, Norveç, İsviçre, Lihtenştayn ve Türkiye menşeli ürün var ise Sırp menşeli olarak kabul edilir. Böylelikle, bu ürünler yeterli işleme tabi tutulması şartıyla Sırp menşei kazanır.

Sırbistan'dan EFTA üyesi ülkeler ile İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn'ın ticaretinde sanayi ürünlerinde gümrük vergisi kaldırılmıştır. Tarım ürünlerinin ticareti ise, her bir EFTA üyesi ülke ile belirlenen ürünler için karşılıklı imtiyazlar sağlayan ayrı sözleşmelerle düzenlenmektedir

Türkiye, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'nin işleyişine ilişkin kuralları belirleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın bir gereği olarak, dış ticaret politikasını AB'nin Ortak Ticaret Politikası ile uyumlaştırmaktadır. Bu kapsamda ülkemiz, AB'nin Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığı üçüncü ülkelerle münferit olarak STA'lar imzalamaktadır. Bu çerçevede, Sırbistan 5 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 ile AB arasındaki İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının imzalanması akabinde ülkemiz ile Sırbistan arasındaki STA da 01.01.2009 tarihinde imzalanmış ve 01.09.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2018 yılında ise anlaşma revize edilmiş ve 01.06.2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu anlaşmalar kapsamında, sanayi ürünlerinde gümrük vergileri karşılıklı olarak kaldırılmıştır ve tarım ürünlerinde ise karşılıklı olarak belirli ürünlerde tarife kontenjanları kapsamında vergi muafiyeti veya gümrük vergisi indirimi sunulmaktadır. Öte yandan, hizmet ticareti de revize anlaşma çerçevesinde düzenlenmiştir.

Sırbistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU; Rusya, Kazakistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Ermenistan) ile olan anlaşması, Sırbistan'da üretilen, yani ülkede en az %51 katma değere sahip olan malların serbest ticaretine imkân tanımaktadır. Serbest Ticaret Anlaşmasının dışında tutulan ürünlerin listesi yıllık olarak gözden geçirilmektedir.

ABD, Aralık 2003'te Sırbistan ile normal ticari ilişkilerine geri dönmüştür (En Çok Kayrılan Ülke Kuralı-MFN). Bu durum, Sırp firmalar için ABD pazarına erişimi kolaylaştırmıştır. 2005 yılında ise ABD hükümeti, Sırbistan'ı, ABD pazarına gümrüksüz erişim sağlayan bir program olan ABD Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin (GTS) bir yararlanıcısı olarak belirlemiştir. Bu kapsamda, her yıl belirlenen dar kapsamlı bir liste için vergiler kaldırılmaktadır.

4.2. İç Vergiler

Sırbistan'da şirketlerin vergilendirilmesi; "Kurumlar Vergisi Kanunu", kişilerin vergilendirilmesi "Kişisel Gelir Vergisi Kanunu" çerçevesinde yürülmektedir. Buna ilaveten, "Katma Değer Vergisi Kanunu",

“Mülkiyet/Emlak Vergisi Kanunu”, “Vergi Usulleri ve Yönetimi Kanunu” vb. mevzuatlarla vergi uygulaması yürütülmektedir.

Sırbistan’da vergiler, yerel idarelerin yetkisinde bulunan emlak vergisi, vb. birkaç istisna dışında, Merkezi Hükümet tarafından yönetilmektedir. Sırbistan üniter bir devlettir ve parlamenter sistemle yönetilir, federal düzeyde bir yapılanma veya toplanan bir vergi yoktur.

Sırbistan’da vergi konusunda yetkili kurumlar; Sırbistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Vergi İdaresi (<http://www.poreskauprava.gov.rs/en.html>) ve Gümrük İdaresi (<https://www.carina.rs/en.html>)’dir. Resmi istatistiklere göre Sırbistan’da kamu gelirlerinin büyük bir oranını, toplanan katma değer vergisi (KDV) ile sosyal sigortalar primi oluşturmakta, ardından tüketim vergisi, gelir vergisi, vb. gelmektedir.

4.3. Vergi Çeşitleri

4.3.1. Kurumlar vergisi : Sırbistan’da faaliyette bulunan tüm şirketlerin (şubeler dahil), girişimlerin, kooperatiflerin vb. teşekküllerin elde ettikleri ticari kazançlar kurumlar vergisine tabidir. Sırbistan’da yerleşik şirketler (Sırbistan’da kurulmuş veya yönetim ve denetim merkezi Sırbistan’da bulunan şirketler) elde ettikleri tüm gelirler üzerinden, Sırbistan’da yerleşik olmayan şirketler ise sadece Sırbistan’daki faaliyetlerinden doğan gelirleri üzerinden vergilendirilmektedir. Vergiye tabi gelir, hem işletme gelirini hem de sermaye kazancını içermektedir. Kurumlar vergisi oranı %15’tir.

Sırbistan’da yerleşik olmayanların, hem yerleşiklerden hem de yerleşik olmayanlardan elde ettiği sermaye kazançları %20 oranında sermaye kazancı vergisine tabidir. Sırbistan’da yerleşik olmayanların, Sırbistan’da sermaye kazancının elde edilmesinden itibaren 30 gün 6 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 içinde vergi beyannamesi verecek bir mali temsilci ataması gerekmektedir. Vergi idaresi, vergi beyannamesine göre vergi tahakkukuna ilişkin kararını verir. Herhangi bir çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması varsa yararlanmak için başvuru esnasında bildirim yapılması gerekmektedir.

4.3.2. Vergi Kesintisi (Vergi Stopajı) : Vergi kesintisi, yalnızca Sırbistan’da yerleşik olmayanlara yapılan ödemelerde uygulanmaktadır. Yerleşik olmayanlara yapılan ödemeler (kâr payı, temettü, faiz, telif ücreti, kira, kişisel gelir vergisine konu olmayan eğlence, spor vb. faaliyetler sonucunda elde edilen gelir, pazar araştırması hizmeti, muhasebe ve denetim hizmetleri gibi danışmanlık hizmetlerinden elde edilen gelirler vb.) üzerinden %20 oranında vergi kesintisi yapılmaktadır.

Ayrıca vergi kesintisine ilişkin oranlar, Sırbistan’ın taraf olduğu çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları kapsamında ülkeden ülkeye değişebilmekte ve %20’den düşük oranda uygulanabilmektedir. Sırbistan ile Türkiye arasında bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması uyarınca vergi oranları aşağıda yer almaktadır:

- Kar payı için; gerçek lehdar temettü ödeyen şirketin sermayesinin doğrudan doğruya en az %25’ini elinde tutan bir şirket (ortaklık hariç) ise gayrisafi temettü tutarının %5’i, diğer durumlarda gayrisafi temettü tutarının %15’i.

- Faiz geliri için; gerçek lehdarın resmi kurum olması durumunda %0, diğer durumlarda en fazla %10.

- Gayrimaddi haklar için en fazla %10.

4.3.3. Kişisel Gelir Vergisi : Sırbistan’da yerleşik kişilerin (ikametgâhı Sırbistan’da olanlar, şirketinin merkezi Sırbistan’da olanlar veya hesap dönemi boyunca en az 183 gün Sırbistan’da ikamet edenler) tüm gelirleri kişisel gelir vergisine tabidir.

Sırbistan'da yerleşik kişiler elde ettikleri tüm gelirler üzerinden, Sırbistan'da yerleşik olmayan kişiler ise sadece Sırbistan'daki faaliyetlerinden elde ettikleri gelirleri üzerinden vergilendirilmektedir

Kişisel gelir vergisi oranları gelirin türüne göre değişmektedir:

- Maaşlardan alınan kişisel gelir vergisi %10 olup aylık 19.300 RSD'lik (yaklaşık 164 avro) kısmı vergiden muaftır. Sorumlu kişi çalışandır. Ancak hesaplamının ve ödeme işleminin işveren tarafından yapılması gerekmektedir.
- Tarım ve ormancılıktan elde edilen gelir için vergi oranı %10'dur
- Sermaye kazançlarından (faiz, temettü vb.) alınan gelir vergisi %15 olmakla birlikte kira gelirleri için vergi oranı %20 olarak uygulanmaktadır
- Diğer gelirler için gelir vergisi oranı ise %20'dir.

4.3.4. Katma Değer Vergisi: Sırbistan'da KDV, 01.01.2005 tarihinde yapılan düzenleme ile uygulamaya konulmuş ve AB'nin KDV düzenlemesi ile uyumlaştırılmıştır. KDV, Sırbistan'da mal ve hizmet teslimi ile mal ithalatı üzerinden alınan bir vergidir. KDV oranı %20'dir. İndirimli KDV oranları ise, 2013 yılında yapılan düzenleme ile %0 ila %10 arasında belirlenmiştir

Temel gıda ürünlerine (şeker, ayçiçek yağı, ekmek, süt, un, yemeklik yağlar, meyveler, sebzeler, et, balık, yumurta vb.) %10 oranında KDV uygulanmaktadır. KDV kapsamında kayıtlı olmayan tarım üreticileri tarafından sağlanan mal ve hizmetlerin alımı için %8 oranında KDV uygulanmaktadır.

Öte yandan, Katma Değer Vergisi Kanunu, belirli işlemlerin (finansal işlemler ve sigorta işlemleri, sağlık hizmetleri, arazi ve binaların devri, malların serbest bölgeye girişi, gümrük deposunda yer alan malların tedariki vb.) KDV'den muaf tutulmasını öngörmektedir.

- KDV'ye Kayıt: Son 12 aylık dönemde yıllık cirosu 8 milyon RSD'yi (yaklaşık 67.000 avro) aşan vergi mükellefleri KDV için kayıt yaptırmak zorundadır. Cirosu 8 milyon RSD'yi (yaklaşık 67.000 avro) aşmayan vergi mükellefleri için ise KDV kaydı zorunlu olmayıp tercihe bağlıdır.
- KDV'nin Beyanı ve Ödenmesi: Katma Değer Vergisi Kanunu'na göre vergi mükelleflerinin vergi döneminin (aylık veya üç aylık) bitiminden itibaren 15 gün içinde KDV beyannamelerini düzenlemeleri ve KDV ödemelerini yapmaları şart koşulmuştur. Vergi mükellefleri, KDV kayıtlarını tutmak ve KDV beyannamesiyle birlikte KDV değerlendirme formunu (POPDV formu) elektronik formda sunmakla yükümlüdür.
- KDV İadesi: İndirilecek KDV tutarı hesaplanan KDV tutarından yüksekse, vergi mükellefleri farkın iadesini alma hakkına sahiptir. Vergi mükellefleri, iadeyi nakden veya mahsuben almayı tercih edebilir. Vergi iadeleri, KDV iadesinin talep edildiği günden başlayarak en geç 45 gün içinde (hakim ihracatçı statüsüne sahip olanlar için 15 gün) ödenmek zorundadır. Ancak uygulamada, iade için son tarih ertelenebilmektedir ve genellikle KDV iade talepleri vergi incelemesine tabi tutulmaktadır.

4.3.5. Transfer Vergisi: Transfer vergisi; gayrimenkul, fikri mülkiyet hakkı, kullanılmış araç, gemi, uçak ve inşaat arazisi kullanma hakkı sahipliği durumlarında, söz konusu mülkiyet haklarının devri esnasında alınır. Piyasa fiyatından daha düşük olduğu belirlenmedikçe sözleşme değeri, vergiye esas değer olarak kabul edilir. Aksi takdirde vergi, piyasa emsal değeri üzerinden hesaplanır. Vergi matrahı belirlendikten sonra %2,5 oranında vergi uygulanır.

4.3.6. Damga Vergisi: Sırbistan'da damga vergisi yoktur

4.3.7. Emlak Vergisi: Emlak vergisi, mülk sahibi kişi ise yıllık olarak gayrimenkul değerine göre %0,4 ila %2 arasında değişmektedir. Mülk sahibi şirket ise yıllık olarak emlak değerine ve gayrimenkulün bulunduğu belediye sınırlarına göre değişmektedir ve üst sınır %0,4'tür.

4.3.8. Veraset Vergisi: Veraset vergisi ise %1,5 ila %2,5 arasında değişmektedir.

4.3.9. Tüketim Vergisi: Tütün ürünlerinin (elektrikli sigara likiti dahil), alkollü içeceklerinin, enerji kaynaklarının (petrol türevleri, biyoyakıtlar ve nihai tüketim için elektrik) ve kahvenin üretimi ve/veya ithalatı sırasında tüketim vergisi (excise tax) ortaya çıkmakta olup vergiler ürün bazında farklılık göstermektedir.

4.4. Vergi Beyannamesi ve Ödeme

Sırbistan'da vergilendirme dönemi, hesap dönemidir ve hesap dönemi de normal olarak takvim yılıdır. Vergi mükellefinin talebi üzerine hesap dönemi, takvim yılından farklı olarak belirlenebilir. Bu durumda, yeni hesap döneminin de 12 aylık bir dönemi içermesi ve Maliye Bakanlığınca onaylanması gerekmekte olup bir kez değiştirildikten sonra en az beş yıl uygulanması şarttır.

Vergi beyannameleri, belirlenen standart bir form ve beraberinde sunulması istenen tüm ilgili belgelerle birlikte, elektronik ya da basılı olarak sunulur. Sırbistan'da limited şirketler (d.o.o.) beyannamesini genellikle senelik olarak sene sonunda vergi idaresine sunar. Bunun dışında, vergi idaresinin vergi denetimine başlamamış olması koşuluyla, belirlenen dönemlerde beyannamelerde düzeltme yapılabilir. Ancak, aynı hesap dönemi içinde en fazla iki kez düzeltme beyannamesi sunulabilir. Bu şartlar altında, orijinal vergi beyannamesindeki hatalı beyan, vergi suçu olarak değerlendirilmez

Vergi mükellefleri, vergi idareleri tarafından yapılan idari işlemlere itiraz etme hakkına sahiptir. İtirazda bulunmak için genel süre, idari işlemin yapıldığı tarihten itibaren 15 gündür. Vergi otoriteleri, vergi mükelleflerinin denetlenip denetlenmeyeceklerini, iç genelgelerine göre belirler. Vergi denetimleri, vergi mükellefinin işyerinde, vergi idarelerinde veya vergi denetiminin konusuna bağlı olarak belirlenen herhangi başka bir yerde yapılabilir.

4.5. Muhasebe Kayıtları

Sırbistan Hükümeti tarafından 2013 yılında yürürlüğe konulan Muhasebe Kanunu ve Denetim Kanunu çerçevesinde, uluslararası muhasebe standartları ve uluslararası finansal raporlama standartları (IAS ve IFRS) Sırbistan'da faaliyet gösteren tüm tüzel kişilere uygulanmaktadır. Bahsi geçen kanunlar, hesap defterlerinin tutulması, mal varlığı, alacak ve borçların değerlendirmesi, finansal raporların açıklanması ve finansal raporların denetlenmesi gibi alanları düzenlemektedir. Tüzel kişilikler tarafından finansal tabloların yıllık olarak hazırlanması gerekmektedir. Sırbistan'da her tüzel kişi (yabancı şirketlerin şubesi ya da temsilcilik ofisi dahil), Sırp İş Kayıt Ajansı aracılığıyla ilk kuruldukları aşamada bir vergi numarasına sahip olurlar.

4.6. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Ülkede ürün standartları ile ilgili uygulamaları Sırbistan Standardizasyon Enstitüsü takip etmektedir. Detaylı bilgilere ve düzenlemelere, söz konusu kuruluşun (<https://iss.rs/en/>) web sayfasından ulaşılması mümkündür.

Sırbistan’da helal belgelendirmesine dair yasal bir düzenleme ya da mevzuat bulunmamaktadır. Sırbistan’da helal belgesi herhangi bir ürün için zorunlu da değildir. Bu sebeple, Sırbistan’da helal ürünlere ilişkin herhangi bir istatistik (ihracat, ithalat, tüketim, üretim, vb.) tutulmamaktadır. Sırbistan, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ya da İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC) üyesi de değildir.

Bu kapsamda, söz konusu ihtiyacı karşılamak üzere, Sırbistan’da Helal Sertifikası veren iki adet kurum vardır.

- Sırbistan İslam Birliği Riyasetine (<http://www.rijaset.rs/>) bağlı Helal Ajansı (Halal agencija Islamske zajednice Srbije) (<https://www.halal.rs/>). Söz konusu Ajansın “International Halal Integrity Alliance (IHIA)” üyeliği bulunmaktadır. Ajanstan edinilen bilgiye göre, kendilerince hazırlanan ve IHIA ile World Halal Council (WHC) tarafından onaylanan “Helal Standart Sırbistan 2009 (HSS-2009)” yerel düzenlemesine göre belgelendirme yapılmaktadır.

- Sırbistan İslam Birliği Meşihatına (<http://mesihat.org>) bağlı Helal Ajansı (Agencija za Certificiranje Halal Kvalitete) (<http://halalsrbija.rs>) 2007 yılında Sırbistan’da kurulmuştur. Söz konusu ajansın amacı güvenilir bir helal sertifikasyon sistemi kurmak ve bu kapsamda gerekli kriterleri sağlayan ürün ve hizmetlere helal statüsü kazandırmaktır. Ajanstan edinilen bilgiye göre, kendilerince hazırlanan “Helal Standart BAS 1049:2010” düzenlemesine göre belgelendirme yapılmaktadır.

Söz konusu iki ajans arasında koordinasyon bulunmamaktadır. Çünkü Sırbistan’da Müslüman azınlık siyasi olarak iki ana gruba (Riyaset ve Meşihat) ayrılmıştır ve birbirleri arasında çekişme bulunmaktadır. Bu sebeple, söz konusu ajanslar birbirlerini tanımamaktadır.

Bahse konu ajanslar, gıda ürünleri ile kozmetik ve ilaç sektöründeki ürünler için belgelendirme yapabilmektedir. Ancak en çok talebin, gıda ürünleri için geldiği bilinmektedir. Sırbistan’da özellikle büyük gıda firmalarının Müslüman ülkelere ihracat yapabilmek amacıyla helal sertifikası aldıkları bilgisi edinilmiştir

4.7. Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Sırbistan, hem AB’ye üyelik sürecinde malların serbest dolaşımının sağlanması amacıyla ticaretin önündeki teknik engelleri azaltmak ve ortadan kaldırmak, hem de Sırp pazarına sadece güvenli ürünlerin girişini sağlamak için teknik düzenlemeler, standardizasyon, akreditasyon ve metroloji alanında modern bir kalite altyapısı ve ürün güvenliği sistemi kurmuştur. Bu sistemin yasal çerçevesi, 2008-2010 döneminde kabul edilen dört yeni kanun ve alt düzenlemeler ile belirlenmektedir

Ürünler için Teknik Düzenlemeler ve Uygunluk Değerlendirmesi Kanunu (RS-Resmi Gazete, No. 36/09) ürünlerin teknik düzenlemelere uygunluğunu belirleyen temel yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Söz konusu Kanun, bir ürünün ancak öngörülen teknik şartlara uygun olması, öngörülen prosedüre göre uygunluğunun değerlendirilmesi, mevzuata uygun olarak işaretlenmesi ve öngörülen belgelerle takip edilmesi halinde piyasaya arz edilebileceğini düzenlemektedir. Herhangi bir spesifik teknik düzenlemesi olmayan ürünler için ise, “Genel Ürün Güvenliği Kanunu (RS Resmi Gazete No. 41/09)” çıkartılmıştır. Bu Kanun esasen ilgili AB mevzuatının tercümesi yapılarak hayata geçirilmiştir.

Standardizasyon Kanunu (RS Resmi Gazete, No. 36/09, 46/15) ise AB standartlarının daha hızlı ve daha verimli bir şekilde benimsenmesi amacıyla çıkartılmıştır. Kanun uyarınca, Sırbistan Standardizasyon Enstitüsünün (ISS) yapısında değişikliğe gidilmiş olup ISS, kamu tüzel kişiliği statüsü kazanmıştır. ISS’den elde edilen bilgiye göre, Sırp standartlarının %97’sinden fazlası Avrupa standartlarıyla uyumlaştırılmıştır. Sırbistan’da ayrıca, Uluslararası Yasal Metroloji Örgütü’nün OIML D1 ve OIML D9

belgeleri ve metroloji ile ilgili AB yönetmelikleri dikkate alınarak Metroloji Kanunu (RS Resmi Gazete No. 15/16) çıkartılmıştır. Öte yandan, 765/2008 sayılı Yönetmeliğe (EC) uyum sağlamak amacıyla kabul edilen Akreditasyon Yasası (RS Resmi Gazete, No.73/10 sayılı) 2010 yılının sonunda yürürlüğe girmiştir. Böylece Sırbistan akreditasyon sistemi, 765/2008 sayılı Yönetmelik (EC) ve ISO IEC 17011 ile uygunluk değerlendirme kuruluşlarını değerlendiren ve akredite eden akreditasyon kuruluşları için genel şartları belirleyen düzenlemeyle uyumlaştırılmıştır. Akreditasyon Yasasına göre, Sırbistan Akreditasyon Kurulu (ATS) bir kamu tüzel kişiliği olarak kurulmuştur.

Sırbistan Ekonomi Bakanlığı, teknik düzenlemelerden sorumlu kurumdur. Farklı ürün grupları için teknik düzenlemelere ilişkin bilgilere, ilgili Bakanlığın (<https://tehnis.privreda.gov.rs/en.html>) internet sitesinden ulaşılabilmektedir.

Sırbistan'da piyasa gözetiminden sorumlu kurum Ticaret, Turizm ve Telekomünikasyon Bakanlığı olup tarım ve gıda ürünleri dışında kalan ürünlerin denetimini yapmaktadır. Anılan Bakanlıktan alınan bilgilere göre, tarım ve gıda dışında kalan ürünlerin denetimleri ürün piyasada iken yapılmaktadır. Öte yandan, herhangi bir ürünün, ürün güvenliği denetiminden sorumlu olan Bakanlığın, Sırbistan Maliye Bakanlığı Gümrük İdaresine başvurarak, bu ürünün sınırda denetiminin yapılmasını istediği durumlarda ithalat aşamasında da denetim yapılabilmektedir.

Öte yandan, Sırbistan Gıda Güvenliği Kanunu'nun 12'nci maddesi uyarınca, gıda güvenliği ile ilgili yetkiler Sağlık Bakanlığı (sıhhi teftiş/sanitary inspection) ile Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı (bitki sağlığı denetimi, veteriner muayenesi ve zirai muayene/phytosanitary inspection, veterinary inspection and agricultural inspection) arasında paylaştırılmıştır.

İthalat ve transit için ise Tarım, Ormancılık ve Su Yönetimi Bakanlığı tarafından aşağıdaki denetimler yapılmaktadır:

- Hayvansal kökenli gıdalar için sınırda veteriner muayenesi,
- Bitkisel kökenli gıdalar için bitki sağlığı denetimi,
- Karma gıdalar için sınırda veterinerlik muayenesi ve bitki sağlığı denetimi.

Buna ilaveten, Sağlık Bakanlığının ise sağlık denetimi (sanitary inspection) kapsamında; yeni gıdalar (daha önce insan tüketiminde kullanılmayan gıda veya gıda bileşenleri), diyet ürünleri, bebek gıdaları, katkı maddeleri, insan tüketimine yönelik tuz, enzim, hayvansal olmayan gıda müstahzarları ve içme suyu da dâhil olmak üzere birçok gıdayı denetleme yetkisi bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı ayrıca, ilaçlar ve sağlık malzemeleri ile oyuncakların ürün güvenliği denetimlerinden de sorumlu Bakanlıktır. Bu iki denetim, ithalat aşamasında yapılmakla birlikte, ürün piyasada iken de ek denetimler yapılabilmektedir.

Bununla birlikte, ürün güvenliği denetimleri alanında karşılaşılan en önemli sorun ise gıda ve tarım ürünleri denetimlerinde yukarıda bahsi geçen iki kurum arasındaki yetki karmaşasıdır. 11 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 Her iki Bakanlığın da ithalat aşamasında aynı firmalara aynı kapsamlı denetimlerde buldukları durumlarla da karşılaşılmaktadır.

Öte yandan, sınır kontrolleri de öngörülebilir ve tekdüze değildir. Örneğin, her bir ithalat işleminde farklı oranda örnek alınıp inceleme yapılabilmekte, analiz masrafları da her defasında farklılaşabilmektedir

Sırbistan henüz Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olmamakla birlikte, Sırbistan Ekonomi Bakanlığı nezdinde bir DTÖ/Ticarette Teknik Engeller bildirim noktası hayata geçirilmiş olup, tbtinfo@privreda.gov.rs adresinden bu nokta ile irtibat kurulabilmektedir.

Sırbistan Gümrük İdaresinden edinilen bilgiye göre, ihracatı ya da ithalatı yapılmak istenen ürünlere ilişkin talep edilen belgeler (<https://www.carina.rs/dokumenti/carinski-propisi/zakoni.html>) linkinde yer alan mevzuatlarda detaylıca açıklanmıştır. Ancak söz konusu linkte yer alan ve oldukça teknik bilgiler içeren dokümanlar Sırpça olarak düzenlenmiştir. Gümrük İdaresinden alınan bilgiye göre İngilizce açıklamaları da bulunmamaktadır.

Öte yandan, ilgili İdareden edinilen diğer bir bilgiye göre, ürünün içerdiği detay maddelere göre ürünün gümrük kapısındaki işlemleri esnasında ilave testler istenebilmektedir. Bu süreçte firmaların çalıştığı gümrük şirketlerinin gerekli tüm işlemleri tamamlaması gerekmektedir. Bu nedenle, Sırbistan'a ihracatta herhangi bir sorunla karşılaşılması için, yapılacak ihracat öncesinde gerekirse Sırbistan Gümrük İdaresinden gerekli bilgiler ve prosedürler konusunda detaylı bilgi alınmasında fayda bulunmaktadır.

4.8. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Sırbistan, büyük ölçüde AB ile uyumlu işaretleme ve etiketleme düzenlemesine sahiptir. Ancak, ihracatçıların, yerel pazara sunulacak herhangi bir ürünü göndermeden önce Sırp ithalatçılarından gerekli şartları teyit etmelerinde fayda görülmektedir.

Sırbistan'a yapılan tüm ithalatlar; ürünün adı, üreticinin veya ithalatçının tam adresi, menşe ülke, net miktar/ağırlık/hacim, içerikler, depolama şekli (nakliye, bakım kullanımı) ve ilgili tüketici uyarıları bilgilerini içermelidir. Teknik açıdan daha karmaşık olan ürünlere ise, kullanım talimatı, üreticinin özellikleri, yetkili bakım ofislerinin bir listesi, garanti bilgileri de dâhil etmelidir. Tüm bilgiler Sırpça olmalı ve gümrük işlemleri yapılmadan önce her ürüne eklenmelidir.

Tarım ürünleri için “Rulebook on Declaration, Labeling and Marketing of Food (RS Resmi Gazete No. 85/13 and No.101/13)” düzenlemesine göre özel etiketleme şartları geçerlidir. Bu Yönetmeliğe göre hem perakende hem de toplu paketlenmiş gıdalarda bir etiket bulunmalı ve son kullanma tarihi, gıda katkı maddelerinin türü ve içeriği, eklenen vitaminlerin, minerallerin ve ürünün zenginleştirilmesi için eklenen diğer bileşenlerin türü ve içeriği, besin değeri bilgilerini içermelidir.

Ayrıca, kimyasal ve belirli bazı ürünler için “Rules on the Classification, Packaging, Labelling and Advertising of a Chemical and Certain Product in Accordance with the Globally Harmonized UN Classification and Marking System (RS Resmi Gazete No. 105/2013, 52/2017 ve 21/2019)” düzenlemesine göre özel etiketleme şartları geçerlidir.

4.9. Teknik Engeller

T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://www.teknikengel.gov.tr/#/ulke/sirbistan>).

Ticarette Teknik Engeller web sitesi, kullanıcıların teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, söz konusu siteden ülkeler itibarıyla ticarette teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ülkelerin mevzuat ve uygulamaları hakkında Bakanlığımızdan bilgi talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Söz konusu siteye ücretsiz olarak üye

olunabilmektedir. Sitenin üyelerine ilgilendikleri ülke ve ürün gruplarına ilişkin düzenlemeler günlük olarak e-posta ile gönderilmektedir.

5. EKONOMİK -TİCARİ İLİŞKİLER ve PAZARIN ÖZELLİKLERİ

5.1. Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Sırbistan'da fikri mülkiyet (intellectual property) haklarının korunmasına dair mevcut düzenlemelerin çoğu 2009 yılında yürürlüğe girmiştir ve uluslararası sözleşmeler ile AB standartlarına uygundur. Bahsi geçen düzenlemeler; edebi, bilimsel ve sanatsal eserler, ticari faaliyetlerde kullanılan isimler ve logolar, bilgisayar programları, icatlar, vb. alanlarda yasal hakları düzenler.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik yasalar şunlardır:

- Telif ve Benzeri Haklar Kanunu,
- Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanun,
- Patent Kanunu,
- Ticari Markalar Kanunu,
- Endüstriyel Tasarımın Korunması Hakkında Kanun,
- Coğrafi İşaretler Kanunu,
- Fikri Mülkiyet Haklarının Etkin Korunması için Özel Güçler Kanunu

Sırbistan tarafından fikri mülkiyet haklarının korumasına ilişkin onaylanan en önemli uluslararası düzenlemeler ise Bern Sözleşmesi, Paris Sözleşmesi, Avrupa Patent Sözleşmesi, Madrid ve Nice Düzenlemeleridir. Sırbistan'da bu alanda yetkili idare Fikri Mülkiyet Ofisidir (<http://www.zis.gov.rs/home.59.html>).

5.2 Dağıtım kanalları

Sırbistan'a ihracat yapmak isteyen birçok firma, Sırbistan pazarına doğrudan girmek yerine yerel bir şirket/distribütör ile çalışmayı daha verimli ve daha az maliyetli bulmaktadır. Bir başka deyişle, Sırbistan'da pazara girebilmenin en etkili yolu, büyük toptancılarla ya da yeterli büyüklükte dağıtım filosuna sahip firmalarla işbirliği yapmak olarak görülmektedir. Ancak, söz konusu aracı firmaların seçimi hakkında detaylı araştırma yapılması, ilgili sektörde bulunan aktörler ile iyi ilişkiler kurularak doğru partnerin seçilmesi ve karşılıklı düzenlenecek sözleşmenin profesyonel yardım alınarak hazırlanması ileride doğabilecek ticari anlaşmazlıkların azaltılması veya önüne geçilmesi için önem arz etmektedir.

Bunun dışında, firmalar Türkiye'deki merkezleri veya Sırbistan'da kurdukları şirket/temsilcilik ofisleri aracılığıyla Ticaret Müşavirliğimizden destek alarak, Bakanlığımızın pazar araştırması desteğinden yararlanarak veya kendi araştırmalarıyla (ülkedeki Ticaret ve Sanayi Odası, vb. kurum/kuruluş/dernek

ile iletişime geçerek, internet yoluyla araştırma yaparak, vs.) ticaretiyle uğraştıkları ürünlerin alıcısına doğrudan ulaşarak ürünlerini pazarlayabilmektedir.

Ayrıca firmalar, satın alma veya sıfırdan yatırım yoluyla Sırbistan'da üretim tesisi kurmakta ve bu yolla doğrudan pazara giriş yapmakta ve Sırbistan'ın imzalamış olduğu Serbest Ticaret Anlaşmalarıyla yaklaşık 1,3 milyar tüketiciye gümrüksüz erişim sağlamaktadırlar.

Perakende piyasasında büyük marketler de özellikle yabancı sermayenin girişiyle birlikte yaygınlaşmıştır. Maxi, Idea Super, DIS, Lidl, Aman Plus, Univerexport, Roda, Tempo, Super 14 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 Vero, METRO Cash & Carry, Velpro ve DIS Cash & Carry Sırbistan'daki en yaygın dağıtım ağına sahip süpermarket, hipermarket ve Cash & Carry zincirleri arasındadır

Ayrıca, Sırbistan'da, e-ticaretten elde edilen gelir 2021 yılında yaklaşık 468 milyon avroya ulaşmıştır. Bununla birlikte, COVID-19 salgını kapsamında Çin, ABD vb. ülkelerde vaka sayısında ciddi artış yaşanması nedeniyle, Çin'in ve ABD'nin dünya çapında bilinen e-ticaret sitelerinden (Aliexpress, Amazon vb.) alışveriş yapma konusunda Sırbistan'da büyük bir çekince oluşmuştur ve ülkeye söz konusu ülkelere günlük gelen paket sayısında ciddi düşüş yaşanmıştır. Bu sebeple, Sırbistan'daki özellikle yerel e-ticaret sitelerinde ülkemiz markalarının yer alması ve e-ihracat potansiyelimizin değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öncelikle ihracatçılarımızın Sırbistan'da önde gelen e-ticaret platformları ile doğrudan temasa geçerek, ürünlerini tanıtımalarında ve bu siteler aracılığıyla e-ihracata başlamalarında fayda görülmektedir.

Dünyada e-ticaret gelirleri açısından ülkeler sıralandığında Sırbistan 93. Sırada yer almaktadır (İlk 5 ülke: Çin, ABD, Japonya, İngiltere, Almanya) Sırbistan'da en bilinen ilk 5 e-ticaret sitesi aşağıda yer almaktadır:

- <https://www.kupujemprodajem.com>
- <https://www.limundo.com/>
- aliexpress.com
- <https://www.kupindo.com/>
- <https://www.halooglası.com/>

5.3. Tüketici Tercihleri

Sırp tüketicinin alışkanlıklarını bilmeden, bu pazarda gerçekleştirilecek faaliyetlerde etkin rol olmak mümkün değildir. Bu sebeple, eski Yugoslavya döneminden kalan alışkanlıklar nedeniyle daha çok muhafazakâr olduğu ve değişmesinin zaman aldığı gözlemlenen tüketim alışkanlıklarının dikkate alınmasında fayda görülmektedir.

Ayrıca, Sırbistan'da kişi başına düşen gelirin düşük olmasına sebebiyle tüketici eğiliminde fiyat öncelikli unsurdur, ancak eğitim seviyelerinin yüksek olması nedeniyle fiyat-kalite dengesi iyi analiz edilmektedir.

5.4. Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Pazara giriş stratejisi sektörden sektöre önemli farklılıklar göstermekle beraber, Sırbistan'a ihracat yapmak isteyen firmaların söz konusu ülkeyi ziyaret ederek yerinde pazar araştırması yapmaları ve ithalatçılar/distribütörler/vb. (potansiyel müşteriler) ile yüz yüze görüşerek ciddiyetlerini göstermeleri, özellikle Balkan coğrafyasında yer alan bir ülkede kurulması planlanan ticari ilişkiden istenen verimin alınması için oldukça faydalı olacaktır.

Özellikle büyük şirketlerde İngilizce bilen çalışanlar da görev yapmaktadır. Diğer taraftan, her halükarda Sırbistan'da iş görüşmelerine Türkçe ve Sırpça bilen bir tercüman ile gidilmesinde fayda görülmektedir.

Sırbistan'da görsel ve yazılı basın ile sosyal medya etkin bir tanıtım tekniği olarak kullanılmalıdır. Sırbistan, Türk dizi ve filmlerinin yoğun olarak izlendiği ülkelerden biridir. Bu kapsamda, ürün yerleştirme tekniği ile Türk ürünlerinin reklamlarının yapılması için değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

5.5. Kamu İhaleleri

Sırbistan'da kamu alımları, Sırbistan Kamu Alımları Portalı'ndan (<https://jnportal.ujn.gov.rs/DashboardFrm.aspx>) takip edilebilir.

Bununla birlikte, büyük kamu ihaleleri, ihalenin yararlanıcısı ya da finansörü olan ilgili Bakanlığın (Ulaştırma, İnşaat ve Altyapı Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, vb.) resmi web sitesinden takip edilmelidir. Sırbistan'da faaliyet gösteren Bakanlıkların iletişim bilgileri Sırbistan Hükümetinin (<https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/34128/serbian-government-directory.php>) web sayfasında yer almaktadır.

6. TÜRKİYE İLE TİCARET

6.1. Türkiye – Sırbistan Dış Ticaret Göstergeleri (milyon dolar)

(Tablo 7) Türkiye – Sırbistan Dış Ticaret Göstergeleri

YIL	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2019	1.302,382	446,288	1.748.067	856,094
2020	1.382,314	445,909	1.828.223	936,405
2021	2.039,246	471,001	2.510.247	1.568.245

Kaynak: Trademap

6.2. Türkiye'nin Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

(Tablo 8) Türkiye'nin Sırbistan İhracatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	Türkiye'nin Sırbistan'a İhracatı			DEĞİŞİM	ORAN
		2019	2020	2021		
TOPLAM	Tüm ürünler toplam	1.302.382	1.382.314	2.039.246	656.932	48
'84	Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	177.171	162.689	221.062	58.373	36
'39	Plastikler ve bunlardan mamul eşya	101.902	109.418	185.286	75.868	69
'72	Demir ve çelik	41.827	64.821	153.826	89.005	137
'87	Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	140.372	113.863	149.252	35.389	31
'73	Demir veya çelikten eşyalar	62.050	70.412	129.263	58.851	84
'85	Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon . . .	83.239	107.152	119.027	11.875	11
'61	Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	68.414	75.993	110.996	35.003	46
'76	Alüminyum ve bunlardan mamul eşya	36.252	40.149	69.720	29.571	74
'60	Örme veya tığ işi kumaşlar	57.185	53.022	69.272	16.250	31
'62	Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	49.893	48.871	65.185	16.314	33
'94	Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar; . . .	31.290	36.826	60.508	23.682	64
'08	Yenilebilir meyve ve kuruyemişler; narenciye veya kavun kabuğu	34.048	46.338	48.526	2.188	5
'26	Cevherler, cüruf ve kül	11.741	5.677	39.860	34.183	602
'52	Pamuk	30.876	31.092	31.484	392	1
'40	Kauçuk ve bunlardan mamul eşya	21.210	20.661	28.808	8.147	39
'69	Seramik ürünler	14.295	16.912	26.695	9.783	58
'34	Sabun, organik yüzey aktif maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni . . .	13.458	21.719	26.012	4.293	20
'48	Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	13.903	16.206	23.902	7.696	47
'44	Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	9.160	12.701	23.130	10.429	82
'64	Ayakkabı, tozluk ve benzerleri; bu tür makalelerin bölümleri	17.451	17.674	23.088	5.414	31
'54	İnsan yapımı filamentler; suni ve sentetik dokumaya elverişli maddelerden şerit ve benzerleri	17.523	18.530	22.666	4.136	22

Kaynak: Trademap

6.3. Türkiye'nin Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler (milyon dolar)

(Tablo 9) Türkiye'nin Sırbistan İthalatında Başlıca Ürünler

KOD	ÜRÜN	Türkiye'nin Sırbistan dan İthalatı			DEĞİŞİM	ORAN
		2019	2020	2021		
'TOTAL	Tüm ürünler toplam	446.288	445.909	471.001	25.092	6
'24	Tütün ve mamul tütün ikameleri	76.176	38.944	71.821	32.877	84
'40	Kauçuk ve bunlardan mamul eşya	45.709	69.311	65.117	-4.194	-6
'72	Demir ve çelik	39.250	17.127	50.519	33.392	195
'85	Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon . . .	33.960	36.193	41.152	4.959	14
'84	Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	39.466	37.694	32.020	-5.674	-15
'39	Plastikler ve bunlardan mamul eşya	14.753	35.738	20.517	-15.221	-43
'34	Sabun, organik yüzey aktif maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni . . .	6.799	13.883	18.582	4.699	34
'10	Hububat	24.569	12.879	16.116	3.237	25
'23	Gıda endüstrisinden kaynaklanan kalıntılar ve atıklar; hazır hayvan yemi	9.217	13.229	13.288	59	0
'71	Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller . . .	13.110	14.385	12.461	-1.924	-13
'76	Alüminyum ve bunlardan mamul eşya	2.141	5.987	12.423	6.436	107
'48	Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	11.365	12.910	9.819	-3.091	-24
'94	Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar; . . .	17.856	11.626	7.707	-3.919	-34
'93	Silah ve mühimmat; bunların parça ve aksesuarları	7.932	17.328	7.472	-9.856	-57
'15	Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri; hazır yemeklik yağlar; hayvan . . .	13.868	6.616	7.184	568	9
'36	Patlayıcılar; piroteknik ürünler; maçlar; piroforik alaşımlar; bazı yanıcı müstahzarlar	830	349	6.790	6.441	1.846
'62	Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	3.832	3.504	6.396	2.892	83
'90	Optik, fotoğrafik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi . . .	6.647	5.048	5.386	338	7
'12	Yağlı tohumlar ve yağlı meyveler; çeşitli tahıllar, tohumlar ve meyveler; endüstriyel veya tıbbi . . .	7.522	5.911	5.104	-807	-14
'47	Oduun veya diğer lifli selülozik malzemelerin hamurları; geri kazanılmış (atık ve hurda) kağıt veya . . .	1.547	1.446	4.582	3.136	217
'08	Yenilebilir meyve ve kuruyemişler; narenciye veya kavun kabuğu	2.465	3.554	4.427	873	25
'61	Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	3.343	2.449	4.197	1.748	71

Kaynak: Trademap

7. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

7.1. İş Kültürü

Sırbistan'daki her sektör yabancı yatırımcılara/ihracatçılara açıktır, ticaret serbesttir ve pazara giriş için herhangi bir yasal engel yoktur. Sırp Hükümeti, ticareti kolaylaştırmak ve yabancı yatırımı daha cazip hale getirmek için önemli reformlar (gümrük prosedürleri, şirket açma ve ruhsatlandırma gibi idari prosedürlerde devam eden iyileştirmeler) yapmaya başlamıştır.

Ancak, Sırbistan ile ticaret yapan/Sırbistan'da yatırım yapan Türk firmaları aşağıda belirtilen sorunlarla sıklıkla karşılaşmaktadır:

- Bürokrasinin Ağır İşlemesi, Şeffaflığın Yeterli Düzeyde Olmaması ve Sorunların Çözümünde Hukuk Sisteminin Zayıf Kalması: Firmalarımız Sırbistan'da iş yaparken, özellikle bürokratik işlemlerin (izin, ruhsat, lisans prosedürleri, vb.) yavaş işlemesinden şikayetçi olmaktadır. Bu durum, Yugoslavya döneminden kalan eski ve karmaşık mevzuatlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, hukuk sisteminin yavaş işlemesi, yetersiz olması ve politik etkilere açık olması, Sırbistan'da iş ortamına zarar vermektedir. Bunun yanında, kamu ihale prosedürlerinin yeterince şeffaf olmaması Sırbistan'da eleştirilen unsurların başında gelmektedir. 2016 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen seçimden sonra oluşturulan Hükümet, yapısal reformların uygulanmasını hızlandırmıştır. AB'ye üyelik çerçevesinde, birçok kanun ve düzenlemede AB mevzuatı ile uyum çalışmasına başlanmıştır
- Bankacılık Sistemindeki Problemler: Sırp tüketiciler ve ithalatçılar için yeterli finans kaynağı bulamaması sorun olmaya devam etmektedir. Bankacılık sisteminde, takipteki krediler (Non-performing loans-NPLs), Sırbistan'daki tüm kredilerin yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır. Bu durum, pazardaki alım gücünü sınırlamakta ve pazar derinliğini azaltmaktadır. Bu kapsamda, Türk Eximbank tarafından "Uluslararası Ticaretin Finansmanı" kapsamında sağlanan enstrümanların bu pazarda etkin kullanımı, ihracatçılarımızın pazara girişini kolaylaştırabilir. Türk Eximbank, ülkemizden mal ithal etmek isteyen yabancı alıcıları finanse etmektedir.
- İş Yapma Kültüründeki Farklılıklar: Sırbistan'da, Yugoslavya dönemindeki komünist anlayıştan kalan iş yapma kültürü günümüzde de devam etmektedir. Çalışanlar, kendilerine belirtilen mesai saatlerinin dışında, ücreti ödense dahi fazla mesai yapmayı istememektedirler. Ayrıca, ülkedeki Türk yatırımcılarımız tarafından, iş kanunundaki boşluklardan dolayı çalışanlar arasında çok fazla sağlık raporu alınmasının yaygın olduğu ve bu durumun üretim verimliliklerini olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Yatırım yapan firmalarımızın, bu durumu dikkate alarak üretim süreçlerini planlamaları gerekecektir.

7.2. Para Kullanımı

Sırbistan'ın resmi para birimi "Sırp dinarı (RSD)"dır. 1 avro yaklaşık 117 RSD; 1 TL ise yaklaşık 7 RSD değerindedir. Ülkede Sırbistan Merkez Bankası tarafından günlük olarak döviz alış ve satış kuru ile ortalama kur açıklanmaktadır (https://nbs.rs/en/finansijsko_trziste/medjubankarsko -30 21 / 29 T.C.

Ticaret Bakanlığı, 2022 devizno-trziste/kursna-lista/zvanicni-srednji-kurs-dinara/index.html). Döviz değişimi, bankalar ve döviz büroları (Menjacnica) aracılığıyla yapılabilmektedir.

7.3. Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

12.07.2010 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma" uyarınca; umuma mahsus, diplomatik, hizmet ve hususi pasaport hamili Türk vatandaşları Sırbistan'a yapacakları seyahatlerde, ilk giriş tarihinden itibaren 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır.

7.4. Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Sırbistan'da Haziran ayının ikinci yarısı ile Temmuz ve Ağustos ayları genellikle yaz tatili için yıllık izin kullanılan dönemlerdir. Ülkede bu tarihler arasında iş yapmanın zor olması nedeniyle, iş adamlarımızın iş seyahatlerini bu dönem öncesi veya sonrasında gerçekleştirmesi önerilmektedir.

Ayrıca yeni yıl ve Ortodoks yılbaşı nedeniyle Ocak ayının ilk yarısı ile Paskalya (genellikle Nisan ayının ortası) dönemlerinde iş hayatında kesintiler olabilmektedir. Öte yandan, Sırp halkı aşağıdaki resmi tatil günlerini hafta sonları ile birleştirebilmekte ve sene içinde birkaç kez birer haftalık dönemlerde izin yapabilmektedir. Resmi tatillerin hafta sonu günlerine denk gelmesi halinde, takip eden Pazartesi günü resmi tatil ilan edilmektedir.

Ülkenin Resmi Tatil Günleri-2022

- Yeni Yıl (Noel): 1-3 Ocak
- Ortodoks Yılbaşı: 7 Ocak
- Sırbistan Ulusal Günü: 15-16 Şubat
- Paskalya: 22-25 Nisan
- İşçi Bayramı: 1-3 Mayıs
- Ateşkes Günü: 11 Kasım

Sırbistan'da, resmi kurumlarda çalışma saatleri için genel uygulama 07:30-15:30 saatleri arasındadır, bankalar ise hafta içi 08:30-16:30 arası çalışmaktadır. Cumartesi ve Pazar günleri mesai yapılmamaktadır. Özel sektörde çalışma saatleri ise işyerlerine göre değişmekle birlikte genellikle 09:00-17:00 arasındadır.

7.5. Yerel Saat

Sırbistan saat dilimi olarak, kışın GMT+1 saat dilimini, yazın ise GMT+2 saat dilimini kullanmaktadır. Sırbistan kışın Türkiye'den 2 saat, yazın ise Türkiye'den 1 saat geridedir. Yaz saati uygulaması Mart ayının son Pazar günü, kış saati uygulaması ise Ekim ayının son Pazar günü yürürlüğe girmektedir.

8. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Dünya Bankası'nca hazırlanan ve ülkelerin iş yapılabilirliğini inceleyen "Doing Business" çalışmasının 2020 yılı raporuna göre Sırbistan 190 ekonomi içerisinde iş yapma kolaylığı açısından 44. sırada (2020 yılı raporuna göre söz konusu sıralamada ilk beş ülke; Yeni Zelanda, Singapur, Hong Kong, Danimarka ve Güney Kore'dir. Türkiye ise 33. sırada yer almıştır) yer almaktadır.

8.1. Şirket Türleri

Sırbistan Şirketler Kanunu şirketleri dört kısımda düzenlemektedir. Bunlar;

Limited Şirket (Društvo s ograničenom odgovornošću, kısaltma d.o.o.)

- Anonim Şirket (Akcionarsko društvo, kısaltma a.d.)

- Kolektif Şirket (Ortačko društvo, kısaltma o.d.)

- Komandit Şirket (Komanditno društvo, kısaltma k.d.)

Öte yandan Sırbistan Şirketler Kanunu; bir şirketin şubesi, yabancı bir şirketin temsilcilik ofisi, iş derneği, medya kuruluşu, ticaret odası, sağlık kuruluşu gibi oluşumların kurulmasını da düzenlemektedir. Detaylı bilgilere (<https://www.apr.gov.rs/registers.1608.html>) internet adresinden ulaşılabilir.

Bunun dışında, girişimciler de yukarıda bahsi geçen mevzuatlar çerçevesinde belirli bir kâr elde etmek için kendi faaliyetlerini yürütmek amacıyla APR'ye kayıt olabilirler. Türkiye'deki şahıs şirketlerinin benzeri olan bu yapı ile kişiler şirket borçlarından tüm mal varlıkları ile sınırsız sorumlu olurlar.

8.1.1 Limited Şirket

Limited şirket Sırbistan'da en yaygın şirket kurulum çeşididir. Şirketler Kanunu kapsamında asgari sermaye 100 RSD (yaklaşık 0.85 avro) olarak belirlenmiştir. Fakat şirket kurulum sermayesinin olabildiğince gerçekçi bir meblağda olmasında fayda bulunmaktadır. Sırbistan 23 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 Vergi Dairesi ve Sırbistan genelindeki bankalar minimum kurulum sermayesi ile açılan firmalara ön yargılı yaklaşabilmektedir.

8.1.2 Anonim Şirket

Anonim Şirket için Kanun'da asgari sermaye 3.000.000 RSD (yaklaşık 25.000 avro) olarak belirlenmiştir.

8.1.3 Kolektif Şirket

Kolektif şirket, iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulan ve bu kişilerin şirketin tüm yükümlülük ve varlığının sorumluluğunu taşıdığı şirkettir. Kolektif şirketler için asgari sermaye şartı bulunmamaktadır.

8.1.4 Komandit Şirket (Limited Ortaklık)

Limited ortaklıkta en az bir genel ortak ve tek bir sınırlı sorumlu ortak olmalıdır. Genel ortak, limited ortaklığın yükümlülüklerinin tümünden sorumlu bulunmaktadır. Sınırlı sorumlu ortak ise sadece anlaşılan oranda sorumluluğa sahiptir. Limited ortaklıkta ortak olarak iki veya daha fazla kişi olabilmektedir. Asgari sermaye şartı bulunmamaktadır.

Bir Şirketin Şubesi ve Yabancı Bir Şirketin Temsilcilik Ofisi

Sırbistan'da yabancı bir firmanın şubesinin açılması mümkündür fakat bu işlem yeni bir şirket açılmasından çok farklı bir süreç değildir. Yabancı bir şirketin şubesi; yasalara uygun olarak ticari faaliyette bulunan bir şirketin ayrı bir organizasyon birimi olarak tanımlanmıştır. Şubenin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmaz, ancak şirket adına faaliyetlerini yürütebilir ve vergiye tabidir. Şube kurulumu sürecinde, faturalandırma ve vergilendirme hususlarında ilgili Makamlardan detaylı bilgi talep edilmesi önerilmektedir.

Yabancı şirketler Sırbistan'da bir temsilcilik ofisi açabilir, ancak ülkede ticari faaliyetlerde bulunmasına izin verilmez ve tüzel kişiliği yoktur. Temsilcilik ofisi, şirketin yalnızca hazırlık faaliyetlerini yürüten ayrı bir organizasyon birimidir.

8.2. Şirket Kurma Prosedürü

Sırbistan'da, şirket kurulumu ve kaydına ilişkin düzenlemelerin Avrupa Birliği standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi amacıyla "Sırp İş Kayıt Ajansı" (APR/SBRA <https://www.apr.gov.rs/home.1435.html>) kurulmuştur ve 2005 yılından itibaren faaliyet göstermektedir.

Sırbistan'da şirket kurulumu ve kaydını düzenleyen mevzuatlar aşağıda yer almaktadır (Mevzuatların bütününe ise (<https://www.apr.gov.rs/laws-and-by-laws.1602.html>) internet adresinden ulaşılabilmektedir)

- Şirketler Kanunu (Sırbistan Cumhuriyeti (RS) Resmi Gazete No: 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, 44/2018, 95/2018 ve 91/2019)
- APR Kayıt Prosedürleri Kanunu (RS Resmi Gazete No. 99/11, 83/14 ve 31/2019)
- İşletmelerin Kaydına İlişkin İçeriğin ve Gerekli Belgelerin Belirlenmesine İlişkin Düzenleme (RS Resmi Gazete No. 42/16)
- Kayıt Ücretlerinin ve APR Tarafından Sağlanacak Diğer Hizmetlerin Belirlenmesine İlişkin Karar (RS Resmi Gazete No. 119/13, 138/14, 45/15, 106/15, 32/16, 60/16 ve 75/18)

Sırbistan'da kurulan yerli ya da yabancı tüm firmaların, "Sırp İş Kayıt Ajansı"na kayıt olma zorunluluğu bulunmaktadır. Firmaların kayıt işlemleri yaklaşık beş gün içinde tamamlanabilmektedir. Yabancı ülke vatandaşları (gerçek kişiler) ve tüzel kişiler, yerli firmalar ile aynı koşullara sahiptir.

Sırbistan'da şirket kurulması prosedürleri, gerekli belgeler, ücretler ve diğer tüm bilgiler Sırp İş Kayıt Ajansı'nın web sayfasında yayımlanmaktadır. Bu bilgilere (<https://www.apr.gov.rs/registers/companies.1786.html>) internet adresinden ulaşılabilir.

Özetle Sırbistan'da şirket nasıl kurulur?:

1) Şirket kuruluş sözleşmesinin notere tasdik ettirilmesi (tahmini süre: yaklaşık 1 gün, tahmini maliyet: bir nüsha ve bir imza başına 300 RSD + KDV).

2) Bankada geçici hesap açtırılması ve kayıt ücretlerinin ödenmesi (tahmini süre: yaklaşık 1 gün (1. prosedür ile aynı gün), tahmini maliyet: limited şirket kurulumu için 4.900 RSD harç ve kuruluş sözleşmesinin kaydı ve yayımlanması için 1.000 RSD harç) (Bankada açılan geçici hesap, APR'den alınan evrak ile aktif/kalıcı hale getirilecektir).

3) Sırbistan İş Kayıt Ajansına (APR) başvuru ve tescil belgesi, vergi numarası, emekli sandığı (PIO) ve sağlık fonu belgesi, kalıcı banka hesabı açmak için 3 nüsha imza sirküsü temini (tahmini süre: yaklaşık 2 gün, tahmini maliyet: ücretsiz).

APR'ye başvuru için gerekli belgeler:

- Başvuru formu (APR'nin <https://www.apr.gov.rs/registri/privredna-drustva/obrasci.2042.html> internet adresinde şirket türlerine göre formlar bulunmaktadır),

- Şirketin hissedarlarının imza sirküleri ile notere tasdik ettirilmiş şirket kuruluş sözleşmesi,

- Yabancı ülke vatandaşları için pasaport fotokopisi, Sırp vatandaşı ortak var ise kimlik belgesi fotokopisi / Eğer kurucu tüzel kişilik ise ticaret sicil kaydı,

- Kuruluştan önce nakit ödenecek sermayeye ilişkin banka onayı,

- Bankaya ödenen harçların ödeme makbuzları,

Eğer başvuru vekalet ile yapıldıysa vekaletname. Yabancı dildeki tüm belgelerin, yeminli tercüman tarafından Sırpçaya çevirisi yapılması gerekmektedir. Onay süreci bitiminde, şirketin kaydı APR'nin resmi web sayfasında yayımlanmaktadır. Şirket yetkilisi tarafından kontrol edilebilir

4) Şirkete ait resmi kaşe ve mühür yaptırmak (tahmini süre: yaklaşık 1 gün, tahmini maliyet: 1.600-2.800 RSD).

5) Çalışanlar ile yapılacak iş akitlerinin, zorunlu sigorta/sosyal güvenlik ödemeleri (sosyal sigorta, sağlık sigortası ve işsizlik sigortası) için kayıt (<http://www.croso.gov.rs/cir/index.php>) (tahmini süre: online başvuru olması nedeniyle 1 günden az, tahmini maliyet: ücretsiz).

6) Ticaret Odasından elektronik sertifika/imza temini (tahmini süre: yaklaşık 1 gün, tahmini maliyet: 3.000 RSD + KDV).

Öte yandan, Sırbistan Ticaret Odaları Kanununa göre, Sırbistan'da kurulan şirketler, otomatik olarak Sırbistan Ticaret Odası üyesi olarak kayıt edilmektedir. Bunun için ayrı bir prosedüre gerek bulunmamaktadır. Üyeliğin ilk senesinde üyelik aidatı alınmamaktadır. Ertesi yıl, Ticaret Odası Yıllık Genel Kurulunda şirketin ölçeği ve kazancına bağlı olarak üyelik aidatı belirlenir.

Sırbistan'da şirket kurmak ve ticaret yapmak isteyen Türk yatırımcılarına bu konuda hizmet veren profesyonel bir hukuk/avukatlık bürosu veya danışmanlık firması ile birlikte çalışmalarını tavsiye edilmektedir.

Sırbistan'da şirket kuruluşu işlemleri sırasında Türk yatırımcının yanında yerel mevzuatlara vakıf bir avukatın/danışmanın olması hem prosedürü hızlandıracak hem de yatırımcının herhangi bir ticari zarar görmesini minimize edecektir.

8.3. Şirket Feshi

Şirket feshi konusu, Türkiye'de alışıldık olan prosedürden çok farklı değildir. Firmanın herhangi vergi veya ticari borcunun olmaması şartları sağlandıktan sonra şirket yönetim kurulu kararı ile fes edilebilmektedir. İş Kayıt Ajansına (APR) bildirim gerekmektedir. Ancak, şirket kapatmak yerine, APR'ye başvuru yapılarak şirketin pasif hale getirilmesi/dondurulması da ayrı bir seçenek olarak değerlendirilebilir.

8.4. Bankacılık Mevzuatı

Sırbistan bankacılık sektörünün işleyişine ilişkin genel bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

- Sırbistan'da Türk bankası olarak Halkbank faaliyet göstermektedir.
- Sırbistan'da yeni kurulmuş bir şirket, bankacılık işlemlerinde analiz edilebilecek bir finansal veriye sahip olmaması nedeniyle, Sırbistan kanunlarına göre ilk iki sene orta riskli kategoridedir. Bir başka deyişle, bankacılık sektöründe ilk değerlendirilen kriter olan kredibiliteye karar verilebilmesi için ilk iki yıl şirketin finansalları analiz edilememektedir. Bu çerçevede, bankacılık değerlendirmesinde ikinci aşama olan ve teminat yerine geçen ipotekler kabul edilmemektedir. Sırbistan'da yerleşik bankalar yeni kurulmuş bir şirketin riskini üstlenebilmek için, ilk iki yıl öncelikle ana firmalarından teminat mektubu istemektedir. Böylece ilk olarak ipoteye dayanmayan, ana firmanın finansallarına göre bir değerlendirme yapılmaktadır. Mali verileri olumlu çıkar ise, daha sonra ihtiyaç duyulması halinde ipotek, teminat vb. talep edilmektedir.
- Sırbistan'da elde edilen sermayenin, Türkiye'ye transferi için hiçbir engel bulunmamaktadır. Ancak, sermaye transferinde %15 oranında vergi kesintisi uygulanmaktadır.
- Sırbistan'da şirket hesapları oldukça kontrollüdür. Dışarıdan herhangi bir açıklama olmadan şirket hesabına nakit yatırılması mümkün değildir. Şirket sahibinin şirket hesabına doğrudan nakit para yatırmak istediği durumda dahi, söz konusu para önce şirket sahibinin kendi şahsi hesabına yatırılmalı, daha sonra şirket hesabına açıklaması belirtilerek (şirkete borç vermek, sermaye artışı vb.) transfer edilmelidir. Diğer taraftan, şirket hesabından nakit çıkarmak da kontrole tabidir, günlük nakit çekme limiti vardır ve vergi kesintisi uygulanmaktadır.

Sırbistan'da şirket hesaplarında döviz tutabilmenin özel şartları ve limitleri vardır. Ancak, şirkete döviz olarak yurtdışından bir para transferi yapıldıysa hesapta döviz olarak kalabilir. Bunun dışında, yerel para mevduatı dövize çevrilerek limitsiz bekletilemez.

bazında %7-8 civarındadır. Konut kredilerinde ise yıllık ortalama kredi faizi Avro bazında %2,5, vade ise 30 yıl civarındadır. Buna ilaveten, bahsi geçen kredi faiz oranları nettir, KKDF, BSMV vb. vergiler yoktur.

- Sırbistan'da leasing yönteminin, Türkiye'deki uygulamanın aksine, herhangi bir avantajı (KDV muafiyeti vb.) bulunmamaktadır.

- Sırbistan'da, Türk bankalarınca verilen teminat mektupları ile kontrgarantilerin kabul edilmemesine ilişkin bir soruna rastlanmamıştır.

Sırbistan'da bankacılık sektöründe gerçekleştirilen işlemlerde 2018 yılı sonuna kadar, diğer ülkelerdekine de benzer şekilde, bilinen kredi derecelendirme kuruluşları (Moody's, S&P, Fitch vb.) tarafından verilen ülke ve şirket notları karar mekanizmalarında önem arz etmekteydi. Sırp bankaların, kendilerine gelen diğer ülke bankalarının teminat mektubuna ya da kontrgarantisine, ülkelerin ve bankaların uluslararası kredi notlarına göre Sırbistan Merkez Bankasınca belirlenen oranlarda karşılık ayırması gerekmekteydi (Örneğin; kredi notuna göre B sınıfı kabul edilen bir teminata, A sınıfı kabul edilen teminatlara göre daha fazla karşılık ayrılması gerekmekteydi. Teminatların sınıfları ise uluslararası notlara göre belirlenmekteydi). Bu sebeple, ülkemizin uluslararası kredi notunda olan bir değişiklik, Sırp Bankalarının maliyetini artırabilmekteydi. Ancak bu durum, 2019 yılı başında Sırbistan Merkez Bankasının yaptığı yeni bir düzenleme ile ortadan kalkmıştır.

Sırbistan'da yer alan bankalar, diğer ülkelerdekine de benzer şekilde, farklı ülkelerdeki bankaları tanımamaları nedeni ile doğrudan, birebir ilişki kurmayı tercih etmemektedir. Bu sebeple, dünyada aracı banka olarak bilinen, dünyadaki bütün ülkelerde bankaları, şubeleri bulunan başlıca bankalar (Citibank, Erste Bank, Deutsche Bank, Commerzbank vb.) ile aracılık anlaşması yapılmaktadır.

Bu kapsamda, kendilerine ülkemizden gelen bir bankanın teminat mektubunu ya da kontrgarantisini kabul etmeden önce, bahsi geçen aracı bankalara ilgili Türk bankayı sorup, kendilerine ilgili bankanın değerlemesini yapıp garantör olmalarını talep etmektedir. Bu süreç de aracı bankanın da talep ettiği komisyon ve sürecin uzaması nedeniyle bankanın maliyetlerini artırmaktadır. Ancak bu durum, ülkemize özel bir durum olmayıp bankacılık sektöründe yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Sırbistan'da hem Türk sermayeli bir banka olan Halkbank'ın hem de Türk ortaklı (Yapı Kredi ile olan ortaklık) bir banka olan ve Unicredit Bankasının faaliyet göstermesi Türk firmaları için avantaj sunmaktadır ve söz konusu bankaların, Türkiye'deki bankaları tanımaları ve gerekli bilgiye kolay erişebilmeleri nedeniyle Türk bankalarınca verilen teminat mektupları ile kontrgarantileri kabul ettikleri öğrenilmiştir. Yerel (Sırp) bankalar ise, rekabet koşullarının bulunduğu piyasada, müşterilerini bahsi geçen bankalara kaybetmemek için daha özenli değerlendirmelerde bulunmaktadır.

8.5. Vizeler

12.07.2010 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma" uyarınca; umuma mahsus, diplomatik, hizmet ve hususi pasaport hamili Türk vatandaşları Sırbistan'a yapacakları seyahatlerde, ilk giriş tarihinden itibaren 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır. Sırbistan'a çalışma amaçlı geldiğinde ise yukarıda bahsi geçen vize muafiyetinden yararlanılması mümkün olmamaktadır. Sırbistan'da yetkili makamlardan ayrıca detayları aşağıda belirtilen çalışma izni ve oturma izni alınması zorunludur. Bununla birlikte, Sırbistan'daki işleri için, Türkiye'den Sırbistan'a işçi getirecek olan Türk veya yabancı uyruklu firmaların hem Türkiye'de hem de Sırbistan'da tamamlanması gereken bir yasal süreç bulunmaktadır.

8.5.1. Çalışma İzni

Sırbistan'daki Yasal Süreç:

1. Ülkemiz ile Sırbistan arasında 2010 yılında imzalanan "Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma" uyarınca Türk vatandaşları, Sırbistan'a ilk giriş tarihinden itibaren, her altı ay içinde doksan günü aşmayan seyahatlerinde vizeden muafıdır. Ancak söz konusu muafiyet sadece turistik amaçlı seyahatler için geçerlidir. Anlaşmaya göre; çalışma, öğrenim, araştırma, eğitim, aile birleşimi ve ikamet konularını düzenleyen özel meşruhatlı vizeler ise "akit tarafların" ulusal mevzuatına tabidir.

Bu çerçevede, Sırbistan'a yaşamak ve çalışmak amacıyla gelecek olan Türk vatandaşlarının Sırbistan'da onları istihdam edecek olan işverenleri aracılığıyla, Sırbistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği veya Sırbistan Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu'na başvurarak 1 yıl içinde 180 gün geçerli olan VISA D alması gerekmektedir.

Konuyla ilgili detaylı bilgilere Sırbistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğinin (http://www.ankara.mfa.gov.rs/tur/importanttext.php?subaction=showfull&id=1608898049&ucat=118,121&template=Frontpage3Lat&#disqus_thread) internet sitesinden ulaşılması mümkündür.

Sırbistan'da yaşamak ve çalışmak isteyen yabancı vatandaşlar, VISA D aldıktan sonra, Sırbistan'a vardıklarında oturma ve çalışma izinleri için başvuruda bulunmalıdır. Bu kapsamda, söz konusu izin süreçleri hızlı ve sorunsuz şekilde ilerlemekte ve sonuçlandırılmaktadır.

VISA D alınmaması durumunda ise;

- Sırbistan'a yaşamak ve çalışmak amacıyla gelecek olan Türk vatandaşlarının gerçek geliş amacı ile vize durumunun uyuşmaması nedeniyle, ülkeye girişte havalimanında geri çevrilmeleri muhtemeldir.

- Ülkeye turist olarak girebilen yabancıların sonradan oturma ve çalışma iznine başvurmaları mümkündür, ancak, gerçek geliş amacı ile vize durumunun uyuşmaması nedeniyle söz konusu izin başvurularının sonuçlanması uzun sürebilmektedir

2. Sırbistan'da çalışma izni almak için öncelikle söz konusu işçiler için oturma izni alınması gerekmektedir. Çalışma izni oturma izninin geçerli olduğu tarihe göre verilmektedir. Gerekli bilgilere (<http://www.mup.gov.rs/wps/portal/en/information>) linkinde yer alan "Temporary residence" ve "Permanent residence" başlıklarından ulaşılmaktadır. Oturma izinleri Savski Venac'ta (Adres: Savska Caddesi No: 35, Tel: +381 11 3618956) bulunan "Polis İdaresi (Yabancılar Şubesi)" tarafından verilmektedir.

3. Sırbistan'da çalışma izinleri konusunda ise "National Employment Service" kurumu (<https://www.nsz.gov.rs/>) yetkilidir. Süreç, "Yabancı Uyruklu Kişilerin İstihdamı Kanunu"na dayanmaktadır. İlgili kurumun istediği dokümanlar ile başvuru yapılmaktadır. Sırbistan'da işveren ile işçi hakları ve yükümlülüklerini düzenleyen mevzuatlar hakkında detaylı bilgi için konuyla ilgili bir avukattan profesyonel destek alınmasında ayrıca fayda bulunmaktadır.

Türkiye'deki Yasal Süreç:

1. Şirketlerin kendileri tarafından temin edilen işçiler, Yurtdışı İstihdam Hizmetleri Yönetmeliği kapsamında İŞKUR'a gerekli evraklar ile başvuru yapılması ve işveren ile işçi arasındaki hizmet akdinin İŞKUR'a onaylatılması şartıyla yurtdışına götürülebilmektedir.

[https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11973&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5#:~:t_ext=MADDE%201%20E2%80%93%20\(1\)%20Bu,ili%C5%9Fkin%20usul%20ve%20esaslar%C4%B1%20Obelirlemektir](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11973&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5#:~:t_ext=MADDE%201%20E2%80%93%20(1)%20Bu,ili%C5%9Fkin%20usul%20ve%20esaslar%C4%B1%20Obelirlemektir)

2. İşçiler kendilerini yurtdışına götürecek Türkiye’de faaliyet gösteren şirkette istihdam ediliyorsa, sosyal güvenlik primleri halihazırda zaten ödeniyorsa ve yurtdışına geçici görevle çıkartılıyorsa, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 10. maddesi uyarınca ilgili şirket tarafından Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılacak resmi başvurunun ardından işçilerin yurtdışına çıkarılmaları mümkün olmaktadır (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5510.pdf>).

Öte yandan, turistik amaçla 90 güne kadar vize muafiyeti vb. imkanlardan yararlanılarak yukarıda bahsi geçen yasal süreçler tamamlanmadan çalıştırılmak üzere Sırbistan’a getirilen işçilerin tespit edilmesi durumunda, söz konusu işçileri yurtdışına çıkaran şirketler, Büyükelçiliğimiz tarafından, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirilmektedir. Türkiye’deki yasal süreç hakkında detaylı bilgi için, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) veya İŞKUR’a başvurulması gerekmektedir.

Buna ilaveten, yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın hak ve menfaatlerinin korunmasını teminen ülkemiz ile Sırbistan arasında “Sosyal Güvenlik Anlaşması” imzalanmıştır (https://www.csgb.gov.tr/media/80577/digm_sga_sirbistan.pdf). Sosyal güvenlik anlaşmaları taraf ülkelerin vatandaşları ve çalışanlarının sosyal güvenlik haklarının mütekabiliyet esasları çerçevesinde korunması ve güvence altına alınabilmesi amacıyla akdedilen anlaşmalardır.

Vatandaşlarımızın Sırbistan’da çalıştıkları dönemin, Türkiye’de emeklilikleri için sayılması için T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yurt dışı borçlanma uygulaması yürütülmektedir. Yurtdışı borçlanma uygulaması, yurt dışında geçen sürelerin Türkiye’de geçmiş sigortalılık süresi gibi değerlendirilmesine imkân veren borçlanma türüdür. Vatandaşlarımızın yurt dışı borçlanması taleplerine ilişkin işlemler, 22.05.1985 tarihli ve 3201 sayılı Yurtdışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Sosyal 29 / 29 T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022 Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun kapsamında yürütülmektedir. Bu kapsamda vatandaşlarımız, yurt dışında geçirdikleri süreleri belgelemek suretiyle, bu süreler karşılığında hesaplanacak borçlanma miktarını sosyal güvenlik kuruluşlarına (SGK ve diğer sandıklara) ödeyerek emekli olabilirler.

Yurt dışı borçlanması yapılabilecek süreleri gösterir belge, bu sürelerin geçtiği ülkelerdeki Çalışma Müşavirliklerince/Ataşeliklerince veya Konsolosluklarca düzenlenmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü veya Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) başvurulması gerekmektedir.

9. ÇERKEZKÖY’DEN SIRBİSTAN’A İHRAÇ EDİLEBİLECEK BAŞLICA ÜRÜNLER

Güçlü rakiplerin varlığına karşın bölgenin en gelişmiş ve liberal ülkelerinden biri olan Sırbistan ile ülkemiz arasında yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşması’nın da olumlu katkısıyla Türk ürünlerinin tanıtımına yönelik aktif bir strateji uygulanarak bu ülkeye yönelik ihraç ürünlerimizin çeşitlendirilmesi mümkündür. Ayrıca her iki ülkede, coğrafi konumları ve bölgesel ilişkileri nedeniyle kendi pazarları yanında, dahil oldukları bölgesel iş birlikleri kapsamında diğer pazarlara da giriş fırsatı sunmaktadır.

Tarım ve gıda ürünlerinden bisküvi, şekerli ve çikolatalı mamuller, zeytinyağı, zeytin, maya ve kuru kayısı; sanayi ürünlerinde ise demir/çelik çubuklar, traktörler, ısıtması elektrikle olmayan demir-çelik

radyatör, jeneratörler, demir/alaşimsız çelikten profil, oto yedek parça, kauçuktan yeni dış lastikler, otomobil ve steysin vagonlar, ev tekstili, ağır iş makine ve cihazlarının aksam ve parçaları ve eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar Birleşik Krallık pazarında potansiyel arz etmektedir. Madencilik ve savunma sanayi sektörlerinde de iki ülke arasında iş birliği imkanları mevcuttur.

Çerkezköy'de üretimi gerçekleşen ve Birleşik Krallığa ihracat potansiyeli olan sektörler; otomobil, televizyon (özellikle LCD ve plazma), kozmetik ve kişisel hijyen ürünleri, spor giyim, Makineler, kazanlar, Kıymetli metaller, İnciler ve Eczacılık ürünleri Ayrıca gerek çevresel duyarlılıklar çerçevesinde yenilenebilir enerjiye duyulan ilgi, gerekse uzun vadede tasarruf nedenleriyle hane halkları ve işyerleri tarafından güneş enerjisine yönelik talepte de düzenli bir artış gözlenmekte olup, güneş panelleri pazarı genişlemektedir. (Kaynak: Trakya Dış Ticaret İstihbarat Merkezi)